

jevrejski PREGLED

Godina XXVI • Broj 1 • Beograd • februar/mart 2017. • ŠEVAT/ADAR – 5777.

SEĆANJE • GODIŠNJICE

Beograd • KOMEMORACIJA NA SAJMIŠTU

Strana 2-3

Strana 4-5

Novi Sad • 75. GODIŠNJICA RACIJE

IZ REGIONA: HRVATSKA •

Julija Koš: Zašto čutite o sramoti u Jasenovcu?

Strana 11

ANTISEMITIZAM I PRIMITIVIZAM NA DELU •

Život pod pritiskom kukastih krstova

Strana 14-15

UZ JUBILEJ „KRALJA DAVIDA” •

Radost igre

Strana 16-17

DA LI STE TO ZNALI? •

Ove svetske kompanije su sarađivale s

Hitlerovim nacistima

Strana 24-25

NAGRADNI KONKURS SJOS

Strana 31

Svečanost u čast knjige

HANUKA 5777

Zemun • Beograd • Pančevo • Novi Sad

Strana 6-10

SEĆANJE NA ŽRTVE HOLOKAUSTA

Dugujemo im pamćenje

Nikolić: Ne smemo da dozvolimo moćnicima da menjaju istoriju

Zubato sasunce, koje je "ogrejalo" Beograda 27. januara, obasjavalo je plave uniforme stasitih gardista postrojenih ispred Spomenika žrtvama genocida na lokalitetu nekadašnjeg koncentracionog logora na Starom sajmištu. Polako su pristizali pripadnici jevrejske zajednice Srbije, među njima i poneki koji se seća Holokausta jer ga je na sopstvenoj koži iskusio, državni funkcioneri, među kojima predsednica Skupštine Srbije **Maja Gojković** i ministar za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja **Aleksandar Vulin**, predstavnici romske zajednice, ambasadori, neki sa telohraniteljima, članovi diplomatskog kora, vojni atašeji, novinari...

Reska komanda: "Mir-no!" zaparala je ledeno prepodne i označila dolazak predsednika Republike **Tomislava Nikolića**. Iako se odnosila samo na gardiste, delovala je sugestivno

pa su se svi učutali – bar kratko. Tišinu je remetilo samo škljocanje aparata uzmuvanih fotoreporterata.

Nakon intoniranja Himne predsednik se obratio okupljenima. Govorio je, između ostalog i o tome da nam ponekad prebacuju da se previše bavimo svojom istorijom i da bi trebalo da se okreнемo budućnosti, kao i da ti saveti dolaze uglavnom od onih koji se sa svojom prošlošću nikada nisu suočili iskreno.

- Zbog toga i danas neki od moćnika smatraju da je poslušnost uslov koji bi trebalo da bude ispunjen kako bismo saradjivali, kako oni kažu otvoreno i konstruktivno. Pokušavaju da nas nateraju da činjenice doteramo, ideološki upodobimo na način kako to danas nekome najviše odgovara. Onda to više nisu činjenice i nije istorija, već trgovina žrtvama na koju Srbija nikada neće pristati – istakao je predsednik Srbije.

On je rekao da je kolektivno pamćenje izuzetno značajno ne samo zato što ga dugujemo svojim precima, nevinim žrtvama bezumlja i zla, već zato što je to pamćenje odbrana od poricanja, zaboravljanja i pokušaja promene istorijskih činjenica.

- Davna izreka kaže da istoriju piše pobednik, ali danas pokušavaju da je menjaju moćnici. To ne smemo da dozvolimo, to bi naše stradalne sugrađane ubilo po drugi put – poručio je Nikolić i istakao da moramo iskreno da se posvetimo očuvanju mira i razuma, kako se ratovi ni bezumna stradanja više nikada ne bi ponovila.

Predsednik Srbije je naveo da je naša tuga, sećanje i pamćenje večno i iskreno, kao što je iskreno i naše praštanje bez kog ne bismo mogli da izgrađujemo prijateljstva i sa onim državama i narodima iz kojih su potekli pojedinci, ideolozi koji su osmišljavali Aušvice, Jasenovce, Sajmišta...

Nikolić je naveo da Srbija veruje da se perspektivni odnosi među narodima i državama u savremenom svetu grade na međusobnom razumevanju i uvažavanju, zajedničkom interesu, prijateljstvu, a nikada na ustupcima koji dovode u pitanje naše žrtve, našu stradalnu prošlost, naše biće i istoriju.

Istakao je da bi Staro sajmište, na kome je bio logor za Srbe, Jevreje i Rome, trebalo da bude večito obeležje herojskih žrtava monstruozne ideologije te da će se zalagati da se uvede ustanova Spomen žrtve, kako bi se na institucionalan način izrazilo poštovanje prema stradanju i mučeništvu i negovalo sećanje na nevinu žrtvu Srbija, Jevreja, Roma i drugih koji su stradali u Prvom i Drugom svetskom ratu.

Predsednik Srbije je istakao da je način na koji se čuva sećanje

veoma važan, jer ne samo da ima uticaj na zajednicu koja ga čuva nego daje sliku o nama samima, našim precima i našoj prošlosti.

On je rekao da je naša budućnost u očuvanju Srbije i njenom napretku, koji može biti ostvaren saradnjom sa svima i izgradnjom prijateljstva, mira i prosperiteta.

- Svesni svih razlika među državama i narodima, ne želeći da povredimo bilo koga, gradimo je pažljivo i posvećeno. Budite sigurni da od toga nećemo odustati – poručio je Nikolić.

Posle govora predsednika Srbije, izведен je kraći umetnički program da bi se potom pristupilo polaganju venaca.

Međunarodni dan sećanja na žrtve Holokausta ustanovljen je 1. novembra 2005. godine rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija.

U NOVOM SADU OBELEŽENA 75. GODIŠNICA RACIJE

Piše: Vladimir Todorović

Sećanje kao zalog za budućnost

Po najvećoj hladnoći između 21. i 23. januara 1942. godine žandarmerija i vojska režima mađarskog regenta Mikloša Hortija pobila je i pod led Dunava bacila više od 1200 građana Novog Sada, Srba, Jevreja i Roma

Na platou ispred spomenika Poredica na Keju žrtava racije i na plaži Strand, u Novom Sadu, obeleženo je 75 godina od Racije, stradanja više hiljada nevinih u južnoj Bačkoj.

Svečanosti su prisustvovali predsednik Srbije **Tomislav Nikolić** i drugi visoki predstavnici javnog života zemlje, rabin Srbije **Isak Asiel** i patrijarh SPC **Irinej**, a vence i cveće položili su i ambasadorka Izraela **Alona Fišer-Kam**, ambasador Mađarske **Atila Pinter**, kao i predsednici Jevrejske opštine Novi Sad, Saveza jevrejskih opština Srbije, Matice romske, potomaka žrtava Novosadske racije, brojni građani i predstavnici ambasada V. Britanije, Kipra, Nemačke, Ruske federacije i SAD.

Kako je rekao gradonačelnik Novog Sada **Miloš Vučević**, sem trajnog sećanja u našoj nacionalnoj svesti, "istina o fašističkoj raciji trebalo bi da nas ujedini u borbi protiv patološke mržnje i šovinističkog ludila":

- Na današnji dan, pre tačno 75 godina zločinačke fašističke horde su marširale ulicama našeg Novog Sada – rekao je u svom obraćanju gradonačelnik – I danas osećam i bes i gorčinu jer nije sprečen užas koji je zauvek okovao Novi Sad, kao što svakog januara bivaju sneg i led i ova jeziva ledena tišina Dunava. Osećam i tugu nemerljivu, neizrecivu zbog više hiljade pobijenih Novosađana Srba, Jevreja, Roma, među kojima je bilo mnogo dece, starih i nemoćnih lica. Zbog svih nevinih žrtava čija jedina krivica u bolesnim umovima fašista je bila u tome što su pripada-

KO ODRŽI JEDNU DUŠU SPASAO JE SVET – rabin Isak Asiel

POŠTA ŽRTVAMA

li drugom narodu i drugoj veri. Ne ponovilo se! Verujem da se više nikada nećemo brojati, ni prebrojavati po krvnim zrncima, već samo po čestitosti, da će nam uvek biti važnije kakvi smo, a ne ko smo, i da ćemo na ružne reči odgovarati lepim, kao i to da ćemo u našem Novom Sadu uvek slobodno živeti i govoriti i srpski, i romski, i mađarski i da ćemo se uvažavati, razumeti, poštovati u svim našim razlikama.

Po rečima predsednika Srbije Tomislava Nikolića, pre 75 godina rane nanete "biću naroda" zaceljujuju se "praštanjem, pomirenjem i iskrenom posvećenošću da se zlo više nikada ne ponovi i da se očuva mir", a da je "čovekova snaga u praštanju, očuvanju kulture sećanja i sposobnosti da se uprkos teškoj prošlosti grade budući odnosi sa svima koji dele iste vrednosti.

On je rekao da bi trebalo u pravni sistem da se uvede ustanova „spomen žrtve“ i da se objedini jedinstveni spomen-kompleks u znak sećanja na sve nevine žrtve koje su podnete „u pokušaju istrebljenja čitavog srpskog naroda, jevrejskog, romskog i drugih bratskih naroda s ovih prostora“, pre svega tokom Prvog i Drugog svetskog rata.

- Cilj i smisao je da se s najdubljim poštovanjem odnosimo prema stradanju i mučeništvu, da u istorijskom pamćenju nosimo sećanje na herojsku žrtvu kao najuzvišeniju vrednost, da se oštrot suprostavljamo zaboravu i poricanju – rekao je Nikolić.

Govoreći o događajima koji su se odvijali u Bačkoj u zimu 1942. godine, predložio da se ustanovi jedinstveni pojам – zatiranje – koji će da označava srpsko stradanje, kao što su Holokaust i Porajmos univerzalno prihvaćeni pojmovi koji se vezuju za stradanje jevrejskog i romskog naroda.

- Zatiranje neka označava pokušaj istrebljenja srpskog naroda za vreme Prvog svetskog rata, ali i fašističkih režima u nacističkoj Nemačkoj i Nezavisnoj Državi Hrvatskoj – kazao je Nikolić.

Mirenje i praštanje u duhu ljudske i hrišćanske ljubavi ono što se dogodilo „zaboraviti niti možemo, niti smemo“.

- Jer, iako nema srpske, jevrejske ili romske kuće u ovom gradu koja ne pamti svoje stradalne pretke, nevine žrtve Novosadske racije, prošlost ne možemo izmeniti, ali sadašnjost i budućnost valja nam graditi na razumu koji poziva na saradnju, na emocijama koje počivaju na praštanju, nikad na mržnji i osveti – rekao je predsednik Srbije.

Pomen jevrejske zajednice održao je vrhovni rabin Srbije Isak Asiel, deleći sa prisutnima priču o stradanju novosadskih porodica, i

Svečanosti

Na dan obeležavanja pomena, u Novom Sadu su 23. Januara, u Srpskom narodnom pozorištu održane je svečana akademija „Deca besmrtnosti“, u čijem program je, uz druge, učestvovao hor „Hašira“. Istog dana je u Svečanoj sali Gimnazije „Jovan Jovanović Zmaj“ predstavljena zbirka priča „Kada bog zažmuri“, profesorke sociologije Marije Vasić.

poslao poruku da je stradanje više od 1 200 ljudi tokom Novosadske racije razlog za večno sećanje na žrtve:

- Ko god da ubije jednu dušu, kao da je ubio ceo svet, a onaj ko održi jednu dušu, spasao je ceo svet.

Asiel je, između ostalog, rekao da su u Raciji nevini ubijani samo zato što su bili Srbi, Jevreji, Romi ili drugi i izneo da se među svetim žrtvama nalazio i jedan četvoro-mesečni dečačić:

- Da je kojim slučajem poživeo, pa jednog dana osnovao porodicu i imao svega dvoje

dece, za 24 generacije imao bi 16 miliona naslednika, otprilike onoliko koliko je danas Jevreja u svetu, odnosno koliko je imala jevrejska populacija uoči Drugog svetskog rata.

Vladika bački Irinej je, pak, izneo da su „govori na ovakvim mestima, gde su ljudi stradali od nacističke ruke, uvek slični, potresni i sadrže tri glavne teme – osudu zločina, pomen žrtvama, kao i želju da se slično nikada ne ponovi.

- Poslednjoj temi dodojao bih da je istorija učiteljica života, ako postoje oni koji hoće da uče. Realnost govori da istorija podučava loše đake, među kojima su i višestruki ponavljači, pa imamo erupcije zla na istoku, u Africi, Evropi i celom svetu.

Po završetku komemoracije na Keju, tokom koje su nastupili horovi Jevrejske opštine Novi Sad „Hašira“ i Saborne crkve „Sveti Georgije“ kao i orkestar Garde Vojske Srbije, građani su se uputili na plažu Strand, gde su delegacije Grada Novog Sada, Jevrejske opštine Novi Sad i Eparhije Bačke položile cveće na spomen obeležje žrtvama Novosadske racije.

Snimio: Mirko Štark

DA SE SLIČNO NE PONOVI – Episkop bački gospodin Irinej

HANUKA 5777 • ZEMUN

Deca obasjala svečanost

Prvo sveće...

Proslava Hanuke u Jevrejskoj opštini Zemun već po tradiciji započinje sa paljenjem svećica. Po toj istoj tradiciji svećice pale naša deca. Radost koju pruža praznik vidljiva je i na njihovim licima. Ko još veruje u Deda mraza? Kod nas je uzbudjenje na vrhuncu kada im izaslanik Jude Makabija deli poklone!

Pa onda igračke – Nenad Fogel sa mališanima

Ove godine smo imali priliku da obradujemo i naše drage goste sa kalendarom koje je izdalo ministarstvo za kulturu Izraela, poklon ambasade Izraela u Beogradu. Međureligijski kalendar (četiri vere) smo dobili od autorke Marijane Ajzenkol. Više od deset godina Marijana priprema ovaj nesvakidašnji kalendar koji je stekao ogromnu popularnost i tih desetak primeraka je bukvalno razgrabljeno.

Posle podele poklona stiglo je i posluženje iz naše Sinagoge. Jela „ispod krova sinagoge“ pripremilo je osoblje restorana „Sač“ koji su sada naši zakupci. Nažalost po njih, a na našu radost, još samo dve godine.

Jedna od gošćí – Mira Kon-Panić

Vrhunac ugođaja, za sladokusce, bile su krofne koju je pripremila naša Matilda.

Dok su se dečica igrala sa novim igračkama, gost večeri iz bratske Rusije Elena zapevala je pesmu koja je postala himna Jerusalima i ka kome se uvek usmeravaju sve naše misli, „Jerusalim od zlata“. Sledile su Hava, Tumbalalajka, Rabinjuška... malo na ivritu, malo na ruskom, malo na srpskom.

Na kraju večeri nam se pridružio i naš „čuvar“ iz policijske stanice Zemun. Deca su iskoristila priliku da se slikaju i malo pipnu „opremu“ za smirivanje strasti.

HANUKA 5777 • BEOGRAD

Uz ples i krofne

U subotu 24. decembra 2016. obeležen je prvi dan praznika Hanuka u duhu praznika svetlosti, paljenjem prve svećice u sinagogi „Sukat Šalom” i celovečernjim koncertom Srpsko – jevrejskog pevačkog društva Braća Baruh „Pod sjajem zvezda”. Sinagogu je za ovu priliku krasilo posebno osvetljenje ističući prazničnu atmosferu. Upaljena je prva svećica hanukije, blagoslov je govorio rabin **Isak Asiel**.

Koncert Srpsko-jevrejskog pevačkog društva Braća Baruh, pod vođstvom dirigenta **Stefana Zekića** i nastup

solistkinje **Aleksandre Jovanović**, u pratnji **Maše Babić**, klavir, **Nikole Đurice**, klarinet i **Vladimir Atlagića**, perkusije, propraćen je ovacijama oko dve stotine prisutnih članova i prijatelja Jevrejske opštine Beograd. Na repertoaru su bile jevrejske pesme i popularni aranžmani. Paljenju prve Hanuka svećice i koncertu je prisustvovla zamenica ambasadorke Izraela u Srbiji **Dženi Sedov**.

Drugog dana Hanuke, u nedelju 25. decembra, organizovana je smo proslava za članove i prijatelje, u Svečanoj sali Jevrejske opštine. Blagoslov je govorio rabin **Jošua Kaminecki**, a svećice su palili zamenica šefa misije ambasade Izraela u Srbiji Dženi Sedov i savet-

nik predsednika Vlade Republike Srbije za pitanje vera **Vladimir Božović**. Proslavi je prisustvovalo oko 150 članova i prijatelja.

Nakon paljenja svećica prisutnima su se obratili predsednik Jevrejske opštine Beograd **Jakob Salom**, zatim zmenica ambasadorke Izraela, pa rabin Kaminecki. Pozorište kralj David izvelo je kolaž muzičkih tačaka. Poslužene su i neizostavne sufganiyot (krofne).

Druženje se nastavilo u prazničnoj veseloj atmosferi uz nastup benda **Nade Popac**. **Nikola Salačanin** je svirao jevrejske kompozicije na koje niko nije ostao ravnuđan pa se i zaigralo.

I. Beker-Albahari

HANUKA 5777 • PANČEVO

Slatkiši začinjeni istorijom

U veseloj atmosferi mnogobrojni članovi Jevrejske opštine Pančevo i njihovi gosti proslavili su 25. decembra praznik Hanuku. Drugu svećicu, vidno uzbudeni, zajednički su upalili najmlađi članovi. Svako od njih dobio je paketić sa slatkišima i brošuru, koju je pripremila Barbara Panić, u kojoj je opisan istorijski događaj pobede Makabejaca nad helenističko-persijskim osvajačima i način praznovanja Hanuke. Dok su se razdragani mališani i njihovi vaspitači zabavljali crtanjem, bojenjem i igrom sa čigrom, stariji članovi opštine veselili su se i družili uz muziku. Proslava je trajala do kasnih večernjih sati, a završena je krofnama, neizostavnim posluženjem za ovaj praznik.

ČESTITKE

Aleksandar Karađorđević

Poštovani doktore Fuks,
Predstavlja mi veliko zadovoljstvo da uputim Vama i svim pripadnicima jevrejske zajednice u Srbiji srdačne čestitke povodom Hanuke, velikog praznika Svetlosti kojim Jevreji širom sveta slave ponovo osvećivanje hrama u Jerusalimu.

Želim Vam da ovaj radosni praznik provedete u sreći i miru, okruženi svojim najmilijima i darivajući poklonima jedni druge. Obeležavanje jednog od najvećih čuda u dugojevrejskoj istoriji započeće paljenjem prve hanuka-svećice! I dok se svake noći bude palila nova hanuka-svećica nadam se da će toplina i svetlost kojom osvetljavaju svaki dom inspirisati sve nas da se svesrdno zalažemo za bolje i tolerantnije društvo.

S poštovanjem,

Nj. K. V. prestolonaslednik Aleksandar

Reisu-l-ulema Sead Nasufović

**Jevrejska opština u Beogradu
Sinagoga Sukat šalom
Rabin Isak Asiel**

Poštovani brate,

U nastupajućim danima Hanuke velikog jevrejskog praznika, iskreno i od srca u ime Islamske zajednice Srbije, mojih muftija, imama i vernika želim svako dobro, mir, prosperitet, bugojublje, sreću i zdravlje Tebi moj cenjeni brate kao i svim pripadnicima jevrejske zajednice koji žive u našoj zemlji.

Molim Uzvišenog Boga da nas obaspe svojom svetlošću kako bi lakše hodili putevima istine i slobode, vodeći vernike koji nam u amanet ostadoše.

S posebnim poštovanjem,

Reisu-l-ulema Sead Nasufović

HANUKA 5777 • NOVI SAD

Proslava iz dva dela

Hanuka je proslavljena sa dva odvojena događaja. Prvo je bila organizovana proslava za decu. Dečiji klub je kao i svake godine upriličio prigodan program. Upaljene su sveće na velikoj Hanukiji u dvorištu uz prisustvo dece, roditelja, rođaka...

Proslava je nastavljena u Svečanoj sali sa jednom malo drugačijom koncepcijom nego do sada. Uz konferansu voditeljke kluba **Marije Kostić Nedeljković** deca su pevala pesme. Bili su to uglavnom solo nastupi i dueti. Program je završen plesom grupe starije dece uz koreografije **Alise Jablanov**. Na kraju svi, i deca i stariji, otpevali su Maoz cur, nakon čega su usledili podela paketića i obavezne krofne.

Drugi deo proslave održan je 27. decembra u Sinagogi. Sala je bila prepuna, a događaj su uveličali mnogobrojni ugledni gosti ambasador Izraela, gradonačelnik Novog Sada i predstavnici verskih zajednica. Prvo je sve prisutne pozdravio predsednik **Goran Levi**. Pošto je bio četvrti dan Hanuke, uz blagoslov rabina **Isaka Asiela**, ispred Aron ha-kodeša upaljene su četiri sveće na hanukiji. Sveće su upalili ambasador Izraela, gradonačelnik Novog Sada, predsednik Skupštine Vojvodine i **Ruben Dajč**, ispred Jevrejske opštine Novi Sad.

Hor "Braća Baruh" je otpevao tradicionalnu pesmu Maoz cur. Usledio je muzički recital oskestra **Stefana Sablića** i Hora "Braća Baruh" uz učestovanje glumaca i upečatljivu starojevrejsku muziku prisutni su saslušali biblijsku priču o Josifu i njegovoj braći. Raskošan zvuk pevača i orkestra sve je uzbudio, kao i prodoran, neobičan glas Stefana Sablića kao Josifa. Bio je to veoma snažan i upečatljiv doživljaj.

L. Lepuša

PRVA HANUKA NA BEOGRADSKIM Ulicama

Piše M. Rodić

Slavlje uz trubače i pesmu

Prestonička štampa, radio i televizija zabeležili su prvu proslavu Hanuke na ulicama Beograda. Evo kako je o tome izvestio "Blic"

Osmokraki svećnjak večeras je goreo prvi put i na ulicama Beograda povodom proslave trećeg dana Hanuke. Oko stotinu njih horski je pevalo i veselilo se uz trubački orkestar koji je izveo tradicionalne pesme.

Po jedan više krak svećnjaka hanukija ispred Jevrejskog centra "Habad Srbija" osam večeri gori novim plamenom.

- Hanuka je praznik svetlosti. Ono što smo uradili juče nije dovoljno za danas, svaki dan moramo da donešemo još više svetlosti - kaže rabin Jehošua Kaminecki.

Ovaj običaj podseća na čudo koje se dogodilo, kada je po ulasku vođe ustanka **Jude Makabejca** u Hram, ulje za sveće kojeg je bilo samo za jedan dan, potrajalo čitavih osam. Nakon trogodišnjih borbi, 164. godine pre nove ere ustanak protiv snaga helenističkog

Rabin Jehošua Kaminecki i ambasadorka Izraela Alona Fišer-Kam

vođe Antioha IV bio je pobedonosan i uspeli su da povrate i ponovo osveštaju Jerusalimski hram.

Prvi plamen večeras zapalila je ambasadorka Izraela u Srbiji **Alona Fišer-Kam**, a pridružili su joj se i predsednik Jevrejske opštine Beograd **Jakov Šalom** i njena zamenica **Dženi Sedov**. Čast da zapali centralnu sveću pripala je gradskom arhitekti **Milutinu Foliću**.

- Blizina Božića i Nove godine doprinela je da naš praznik bude i simbol tolerancije i razumevanja. Ovog trenutka

širom sveta milioni Jevreja pale sveće. Dugo je svetlo Hanuke bilo jedini simbol za bolju budućnost. Danas, Jevreji žive u boljim uslovima, zahvaljujući njihovoј jedinoj državi Izrael – naglašava Fišer-Kam.

Tri Beograđanina **Branko, Rade i Stefan** večeras su zajedno proslavili Hanuku. Samo je Branko među prijateljima Jevrejin, ali druga dva prijatelja nikako ne bi propustila feštu u Ulici kneza Miloša.

- Malo sam ljubomoran. On je sad bio kod mene na svetom Nikoli, a on slavi osam dana – šali se Rade, a Branko objašnjava da je ovo veom lep i važan događaj, šireg društvenog značaja.

Ester iz Tel Aviva bila je najveselija gospođa među okupljenima. Veliki osmeh i plesni pokreti nisu prošli neopušteno.

- Dolazim iz hasidske porodice, veoma sam religiozna. Veoma mi se sviđa proslava u Beogradu, isto mi je u Tel Avivu ili u njemu – tvrdi ova Izraelka.

Pre tri decenije život je u Izrael odveo i **Rozu Mihić**, sa mužem, poznatim fudbalskim trenerom **Miljenkom Mihićem**, koji je tada bio trener njihove reprezentacije i odatle nosi samo lepe uspomene.

- Mnogo mi se svidela proslava. Baš sam se obradovala i pozvala prijateljicu, pošto znam šta je Hanuka. Ne može čovek da ne igra – objašnjava Roza.

(Blic, 26. decembar 2016.)

Bilo je veselo u Kneza Miloša

IZ REGIONA: HRVATSKA

Julija Koš: Zašto čutite o sramoti u Jasenovcu?

Penzionisana bibliotekarka Jevrejske opštine Zagreb Julija Koš, čija je porodica ubijena u Holokaustu, uputila je otvoreno pismo hrvatskom državnom vrhu oštro kritikujući ustašizaciju zemlje

Ona "obaveštava" hrvatski državni vrh da se "Jasenovac nalazi u Hrvatskoj, a ne na Okinavi, Novoj Gvineji, Samoi, Sejšelima, Karibima ili nekom drugom udaljenom i egzotičnom mjestu".

Košova pita predsjednicu Hrvatske **Kolindu Grabar Kitarović** i premijera **Andreja Plenkovića** zašto nisu reagovali kada je prije nekoliko dana u Jasenovcu postavljen "spomenik" sa ustaškim znamenjem i krilaticom – "Za dom spremni".

U Jasenovcu i širom NDH počinjeno je ustaško etničko i političko čišćenje hrvatskog društva, a "Jevrejima (i Romima i Srbima) dogodile su se ustaše i dogodio im se Jasenovac", podsjeća Košova u otvorenom pismu.

Ona upozorava da svakodnevno susreće mnogo mladih hrvatskih učenika koji je pitaju da li su Jevreji tokom Drugog svjetskog rata iz Hrvatske "istjerani u Izrael i šta im se zapravo dogodilo".

"Ta djeca ni ne slute istinu koju im je škola bila dužna saopštiti. A, ona je, gospodo najviši i najodgovorniji funkcioneri u Hrvatskoj, jednostavna i može se lako reći ukratko:

U ustaškom oktroisanom parlamentu hrvatske države izglasano je zakonsko etničko čišćenje u ime tla i krvi. Dogodila se masovna smrt nepoželjnih. A, danas nije slučajno što hrvatska mladež pojma nema o tome – niko im o tome ne govori".

Julija Koš upozorava Kitarovićevu da se fotografisala uz ustašku varijantu hrvatskog grba i zatim izjavila da u tome "nema ničeg posebnog ni problematičnog".

Ona podsjeća Kitarovićevu na prošlogodišnji neuobičajeni obilazak Jasenovca. "Prigodno poziranje u crnome, sa buketom holivudski bijelih ruža u rukama, u jasenovačkom grobištu dan prije javne komemoracije – NIJE stav.

Iz svega je upitno kakvi su vaši stavovi zaista – svime što pokazujete svjedočite da su vaši pogledi vrlo prilagodljivi, u najmanju ruku.

I sada, kada se dogodio nesmetani skandal u Jasenovcu, sto metara od ledine sa grobovima i mojih najbližih srodnika, stradalih od ustaške ruke samo zato što su bili Jevreji – gdje ste, šta su sada vaši stavovi", pita Košova.

Ona skreće pažnju i na "specijalnog savjetnika za Holokaust" **Natašu Jovičić**, upravnika Memorialnog centra Jasenovac, čiji su stavovi javnosti dobro poznati, jer se ona hvalila da njen rad ima podršku nekadašnjeg ministra **Zlatka Hasanbegovića**, koji se i sam slikao sa ustaškim obilježjima.

Košova napominje da je javno upozoravala prije punih deset godina na revisionističku postavku u jasenovačkom muzeju, kao i da su nedavno uslijedile komemorativne posjete i polaganje vijenaca proustaških političkih struja u Jasenovcu, koje je Jovičićeva dočekala sa dobrodošlicom.

Julija Koš
(foto: Zagrebačka nadbiskupija, Novosti)

Košova u obraćanju Plenkoviću podsjeća da je načelnik opštine Jasenovac član njegove stranke.

"Vaša je stranka pobijedila na nedavnim vanrednim izborima na osnovu promjene donedavnjog radikalnog desnog `imidža` stranke... Privukli ste umjerene glasače, a svjesno ste žrtvovali radi tog cilja `jastrebove` u svojim redovima – je li to bio samo izborni trik", pita Košova.

Ona pita Plenkovića i da li je solidaran sa najnovijim jasenovačkim skandaloznim spomenikom ili je protiv njega.

"Ako ste protiv, treba da jasno, odmah i odlučno djelujete. Sredine nema. Vaša funkcija traži da se javno i jasno opredijelite", poručuje Julija Koš u otvorenom pismu.

(Banija.rs, izvor: SRNA)

PANČEVO

Piše: Vladimir Đoković

Podrška koja stiže u poslednji čas

David Montijas: "Zakon o otklanjanju posledica oduzimanja imovine žrtvama Holokausta koje nemaju živih zakonskih naslednika je poslednja nada, slamka spasa da se obnove Jevrejske opštine i stvore uslovi za verski život. Bez toga Jevreji će nestati iz Srbije"

IDE TEŠKO, ALI IDE – David Montijas

Neposredni povod za susret sa Davidom Montijasom, predsednikom Jevrejske opštine Pančevo, je Zakon o otklanjanju posledica oduzimanja imovine žrtvama Holokausta koje nemaju živih zakonskih naslednika koji je nedavno stupio na snagu. Ovaj propis omogućava vraćanje imovine Jevrejskim opštinama, a predviđa i državnu novčanu podršku koja će biti isplaćivana četvrt veka. Jevrejske opštine biće tako u prilici da se osnaže, a tako osnaže i jevrejsku zajednicu u Srbiji. Ali u razgovoru u skromnim i iznajmljenim prostorijama Jevrejske opštine dotakli smo se i drugih tema.

– Nedićeva politika u vreme okupacije poštedela je praktično samo žene koje su bile udate za nejvreje. U porodici moga oca recimo stradalo je 150 ljudi a on je preživeo jer je bio u zarobljeništvu. Posle rata Jevreji su se u tri navrata do 1949. iz Jugoslavije masovno iselili u Izrael. Sinagoge su uništene a verski život je zamro. Pratično je sadašnja omladina 3-4 generacija. Ovaj zakon je poslednja nada, šansa, slamka spasa da se obnove Jevrejske opštine i stvore

uslovi za verski život. Bez toga Jevreji će nestati iz Srbije – konstatuje David Montijas.

Zakon predviđa novčanu podršku jevrejskim opštinama od ukupno 950 000 evra godišnje. Jevrejska opština u Pančevu pokriva sve sredine Južnog Banata. Ali otvara i mogućnost vraćanja imovine jevrejskih porodica koje su u Holokaustu ostale bez naslednika, a koja je i dalje u državnoj ili društvenoj svojini.

– Što se novčane podrške tiče njen je osnov imovina koja je u međuvremenu, a prošlo je 74 godine, menjala vlasnika i neće biti vraćana u naturalnom obliku. Ukupna suma biće podeljena za potrebe svih devet jevrejskih opština u Savezu Jevrejskih opština Srbije pa će neki deo biti i za naše aktivnosti. Vraćanje imovine i po ovom zakonu je dug i mukotrpan proces. Naša Jevrejska opština priprema oko 360 predmeta za vraćanje imovine na prostoru Južnog Banata. Ipak taj broj se ne može smatrati konačnim jer još uvek radimo po spisku oduzete imovine koji su još Nemci tokom okupacije vodili.

Iako smo počeli pripreme i prednošenja zakona samo dva predmeta za teritoriju Grada Pančeva su podneta. Jedan za grad Pančevo i za Dolovo.

■ I ostale restitucije su se ispostavile kao mukotrpan posao. Puno dokumentacije sa različitih mesta se mora prikupiti. Koje su sve prepreke na koje nailazite u dokumentovanju zahteva?

– Za razliku od drugih restitucija ovde su Jevreji pa i čitave porodice i familije tokom Holokausta nestale. A kako je tek prošla dokumentacija. Recimo prepis zemljišnih knjiga je u katastru, ali ulošci sa dokumentima koji su bili dokazi za promene nisu. Onda ih tražimo od suda. Pa ih tražimo i od arhiva koji su na više mesta. Desi se i da primetimo da su pojedini dokumenti bukvalno izvučeni iz zemljišno knjižnih uložaka. A ako dokumentacije o imovini nigde nema pokušavamo posredno da dođemo. Ali kad su ljudi stradali u Holokaustu onda je to teško. Postoje slučajevi gde su se po zakonu o tranz-

ciji iz državnog i društvenog nepokretnosti privatizovale za preduzeća koja su bili korisnici na osnovu procena samih preduzeća, pa čemo gledati da i te slučajeve preispitamo u Privrednom sudu. U čitavom procesu najmanji je problem državna Agencija za restituцију, čak su oni bili glavna podrška za donošenje zakona i ispravljanje nepravde. Mnogo veći je problem što nam se ne odgovara u rokovima. Ovaj zakon je u Skupštini Srbije donet jednoglasno kao retko koji. Možda bi bilo dobro da se više poštuje i Terezinska deklaracija čiji je Srbija potpisnik

■ *U nekim sredinam u Srbiji rezulatati su ipak veći. Uspešno se vraćaju zgrade i zemljište koji su pripadali stradalim Jevrejima.*

– Vraćaju se zgrade koje su bili legati. Kod nas toga nema. Brže se vraća i zemljište koje je posle svih ovih decenija ostalo u državnoj svojini. A i toga je kod nas malo.

■ *Konfesionalna restitucija, odnosno vraćanje oduzete imovine verskim zajednicama, je u Srbiji već nekoliko godina stvarnost. Kakva je sudbina Sinagoga? Da li su one bar vraćene?*

– Pančevačka sinagoga je preživela drugi svetski rat, a posle je pedesetih godina prodata i srušena. Od nje je ostao samo deo zida, mali trag da je tu nekad bila sinagoga, a i taj prostor je u očajnom stanju. Nismo uspeli u objašnjavanju da je taj ugovor o prodaji sinagoge privatnicima u to vreme bio potpisani pod pritiskom. Skupština grada Pančeva je pre nekoliko godina donela odluku da nam dodeli taj prostor gde smo planirali da izgradimo malu sinagogu, radne prostorije i salu za svečanosti. Naravno i da zadržimo taj jedini preostali zid sinagoge.

PRODATA POD PRITISKOM – ostaci Pančevačke sinagoge

To nikad nije ostvareno jer se ispostavilo da je za zid kao objekat nadležna Republička direkcija za imovinu. Nadamo se da će posle ovog zakona i to ići lakše i brže. Neophodna je preparcelacija, a Jevrejska opština je jedina podnela zahtev za restituciju. Uostalom nismo uspeli ni da se upišemo na prostor Jevrejskog groblja u gradu ni na 5 jutara zemlje iako smo sve vreme držaoci tih nepokretnosti. Uznemirujuće je slučaj u Debeljači gde jevrejske zajednice nema ali je tu opstao objekat Sinagoge. Deo je stečajne mase, a korišćen je za mlin za stočnu hranu. To ne sme tako da ostane. U postupku smo da nam bude vraćen. Kada se to bude desilo predložićemo da se koristi za čuvanje sećanja na jevrejsku zajednicu koja je tu postojala.

■ *Ovde ste u iznajmljenom i skromnom prostoru. Mnoge organizacije i udruženja su u gradskim lokalima pod subvencionisanim uslovima. Da li je i Jevrejska opština to pokušala?*

– Pokušavali jesmo, ali su nas tretirali kao versku organizaciju pa zato nismo navedno imali pravo. Nekako sa donošenjem zakona povukli su se donatori koji su nas praktično podržavali pa smo sada u ovom prostoru. Jevrejska opština u Pančevu okuplja Jevreje koji žive u čitavom Južnom Banatu. Ukupno imamo 225 članova. Od toga manje 100 u samom gradu Pančevu. Radiamo na tome da sproveđenjem ovog novog zakona ojačamo našu zajednicu.

ANTISEMITIZAM I PRIMITIVIZAM NA DELU

Tekst i snimci: Vladimir Đoković

Život pod pritiskom kukastih krstova

Klajnovi su se, nakon gotovo dve decenije boravka u Kanadi, vratili u svoju kuću u Pančevu, u nadi da će tu mirno živeti, međutim...

Bračni par Klajn, Slavica i Ljubomir, su se prošle godine, posle 19 godina, vratili iz Kanade u svoju kuću u naselju Nova Misa u Pančevu. Umesto mirnog života kome su se nadali suočili su se sa komšijskom netrpeljivošću.

Slavica Klajn svedoči kako je, sada već višemesečno, maltretiranje počelo još maju kada su ih po dolasku neke komšije pitale što su se vratili iz Kanade i preporučivale im da se odsele. Usledilo je uporno parkiranje na javnoj površini sa obe strane kuće čak i u vreme kada su dolazili majstori. Nastavilo se kidanjem i krađom saobraćajnog znaka koji je u međuvremenu postavljen.

„POLAKO KOMŠIJE...“ – Bračni par Klajn

A zimi, objašnjava Slavica, baš ispred njihove kuće završi komšijski sneg čije topljenje ugrožava temelj kuće.

– Tokom noći 5. decembra, baš na dan kada je drugi put vraćen saobraćajni znak, noću su na našoj kući iscrtali kukačte krstove. Meni je to krajnje uznemirujuća poruka jer smo mi Klajn. Majka moga supru-

ga je prvoborac, otac je bio u zarobljeništvu, a familija je stradala samo zbog toga što su Jevreji – kaže Slavica Klajn.

Supružnici Klajn za pomoć su se zbog lagerovanja snega ispred njihove kuće obraćali komunalnoj inspekciji, gradskoj Direkciji i Agenciji za saobraćaj kada je znak u pitanju, policiji posle skaradnih poruka ispisanih na kući kada je na licu mesta i obavljen uviđaj. A Slavica svedoči da i daљe žive po strašnim pritiskom.

– Ništa tim komšijama loše nismo uradili. Nikakvog spora sa njima nemamo. Nismo se ranije svađali. Ne znam zašto to rade. Na kraju smo pisali i gradonačelniku Saši Pavlovu. Dobili smo odgovor da će pri sledećem snegu komunalna inspekcija izaći ponovo na teren – objašnjava Slavica Klajn.

Supružnici Klajn su se za pomoć početkom januara obratili i Jevrejskoj opštini u Pančevu. **David Montijas** predsednik Jevrejske opštine ističe da su se

„SLIKOVITA DOBRODOŠLICA“ – „potpis“ suseda

odmah obratili gradonačelniku, načelniku Područne policijske uprave, Ambasadi Kanade i RTV Pančevo.

- Bio sam na razgovoru u policiji. Očekujem od policije da ovaj problem reši tako da napadi na bračni par Klajn prestanu. Uopšte nije momenat i šteta se na ovaj način nanosi svima. I porodici Klajn, i jevrejskoj zajednici, i državi Srbiji i policiji – apeluje David Montijas.

A što se tiče počinilaca koji su na fasadi nacrtali kukaste krstove njih su snimile kamerе, a policija za njima traga. U međuvremenu policijske patrole češće obilaze Bačvansku ulicu u naselju Nova Misa. Kako svedoči Slavica Klajn to ne smeta komšijama da oko znaka i dalje parkiraju svoja vozila.

Ne tako davno, pre nekoliko godina, na pojavu kukastih krstova na fasadama centra grada reagovalo se njihovim simboličkim prekrećavanjem. To su zajedno radili predsednik Jevrejske opštine i tadašnja gradonačelnica.

(013info.rs)

David Montijas, predsednik Jevrejske opštine Pančevo:

Zgranuti smo!

Na dan državnog praznika, 3. januara, slučajno smo se okupili u prostorija ma Jevrejske opštine Pančevo i dobili telefonski poziv za pomoć od naših članova, bračnog para Klajn, koji su pre dvadeset godina otišli u Kanadu i vratili se prošlog decembra.

Kada su nam saopštili problem, otišli smo na lice mesta, obavili razgovor sa njima i snimili događaj.

Pošto su u Kanadi ostvarili pravo na penziju, vratili su se u svoju kuću u Pančevo, ul. Bačvanska 11 (Nova Misa), koju su izgradili pre odlaska u Kanadu. Ubrzo po povratku komšiluk je počeo da ih maltretira na razne načine.

Počelo je tako što su iščupali znak za zabranu parkiranja postavljen ispred njihove kuće i stavili ga na njihova vrata. Usledilo je i verbalno maltretiranje, uz neprijatno uzvikivanje: "Vratite se odakle ste došli!"

Znak je ponovo postavljen, a u noći 5. decembra 2016. godine na kući su osvanuli grafiti sa kukastim krstovima i nedoličnim sadržajem.

Jevrejska opština Pančevo i ja kao predsednik preduzeli smo sledeće mere: poslali smo pismo načelniku Policijske uprave Pančevo, gradonačelniku grada Pančeva, predsedniku Skupštine grada Pančeva, Kanadskoj ambasadi i obavestili TV Pančevo, koja je isti dan otišla na lice mesta, snimila grafite, obavila razgovor sa porodicom Klajn i objavila prilog.

Takođe je i policija izašla ponovo na uviđaj.

Nakon dva dana ljubazno sam pozvan od načelnika Policijske uprave na razgovor u kojem mi je rečeno da su preudzete određene mere i da će policija učiniti sve što je u njihovo moći.

Jevrejska opština Pančevo zgrana je što se tako nešto dešava u Pančevu, multinacionalnoj i multikulturalnoj sredini i najstrože osuđuje takav vid ponašanja.

Trenutno smo obustavili pritisak na nadležne organe i očekujemo razvoj događaja.

LICA I DOGAĐAJI

Knjige na dar

Ljubaznošću predsednika Židovske općine Čakovec **Andreja Pala**, Biblioteka Saveza jevrejskih opština Srbije je bogatija za dve nove knjige: "Iz pepela Čakovečke sinagoge", autora **Branimira Bunjca** i "Dvije ljubavi i jedan rat Eve Panić Nahar", autorke **Aleksandre Ličanin**.

Takođe, predsednica Židovske općine Split **Ana Lebl** posetila je nedavno Savez i tom prilikom poklonila knjigu "Spomen-svićeća, deca Holokausta", izraelske autorke **Dine Vardi**.

Biblioteka Saveza zahvaljuje na poklonima.

Ana Lebl

UZ JUBILEJ „KRALJA DAVIDA“

Piše: Saša Ristić

Radost igre

Mnogo snage, energije i vremena treba da se vodi jedno amatersko pozorište, ali entuzijasta Mirjam Salom je lokomotiva koja radi na najjeftinije gorivo – aplauz. I ne staje

Pre 30 godina, tačnije 1986. u prostorijama Jevrejske opštine Beograd, prvo u zamisli, a odmah zatim i u srcu, rođeno je jedno malo dečje pozorište. Novorođenčetu nadenuše ime „Kralj David“. Raslo je u siromaštvu i jedino čega je imalo na pretek bila je ljubav grupe entuzijasta, koja ga je hranila, kupala i prepovala. Nju je predvodila, što i danas čini sa jednakim poletom, **Mirjam Salom**, sitna žena kolosalne energije. Ideju da oko sebe okupi decu i povede ih u čarobni svet igre na daskama dao joj je rabin **Isak Asiel**, tada student, koji je povremeno u Dečjem klubu svirao klavir na predstavama raznim prigodama tamo organizovanim. Prepoznao je Mirjaminu snagu i posvećenost radu sa decom i divio joj se.

– U početku su u pozorištu igrala samo jevrejska deca, a kasnije su im se pridružili i njihovi nejevrejski drugari – priseća se Mirjam ili Mija kako je svi u jevrejskoj zajednici zovu.

Njena ljubav prema teatru datira od malena. U prošlom životu je, kaže da u to veruje, bila glumica. Njen prvi susret sa pozorištem u ovom životu bio je kada je imala četri ili pet godina. Majka je odvela da vidi lutkarsku predstavu „Loptica, skočica“. Bila je to dečja fascinacija i ljubav na prvi pogled, ljubav ogromna, neugasla. Vrlo brzo je počela da organizuje decu u dvorištu da prave predstave. Ona

je, naravno, bila glavna i deci je prenosila „znanje“.

Kada je porasla i stassala za studije želeta je, a šta drugo nego, da upiše glumu, ali – ništa od toga. Otac je rekao da na to odmah zaboravi. Glumice su, „objasnio je“ žene sumnjivog morala, a on, doktor i oficir JNA, nije htio da mu čerka pripada toj kategoriji dama. Sa pukovnikom pregovora nije moglo biti, naređenje – izvršenje. Jasno?! Jasno tata, služimo narodu!

Da bi nekako doskočila ocu, Mija je upisala Fakultet primenjene umetnosti.

– Htela sam da me prime na scenografiju pa da tako na mala vrata ostvarim svoju želju da budem u pozorištu, međutim primili su me na odsek tekstila. Pet godina sam to studirala, a uopšte se time ne bavim osim kada u našem pozorištu kreiram i izabiram kostime.

Kada je bila na drugoj godini tata joj je ponovo „objasnio“ neke stvari, pre svega da je to fakultet sa kojim neće moći da se izdržava. Bio je u pravu, to nije mogla ni onda u Jugoslaviji, a pogotovo

ne danas u Srbiji. Mija je, već smo rekli da je krasi kolosalna energija, zato upisala i Filološki fakultet, engleski i italijanski. Da i njega, kako reče, usput završi. Primjenjenu je diplomirala 1974. a filologiju dve godine kasnije.

– Ali time se ne bavim, to mi je isuviše statično, ja volim interakciju sa ljudima, ona me ispunjava.

Kada govori o pozorištu „Kralj David“ oči joj se užare, a reči izleću poput rafala. Priča nam da evidenciju nikada nije vodila, ali da je po njenim procenama kroz Pozorište prošlo između 1500 i 2000 mališana. Gluma, koju i ona i njena deca toliko vole, nije jedino što njihovom radu daje smisao.

– Oni ovde dođu i polako upoznaju našu tradiciju, istoriju, jevrejske običaje i praznike. Ja im o svemu tome pričam. Pitam: „Deco, šta je to Hanuka, hajde, ko će da mi kaže?“ Kažu: „Ne znamo!“. „Kako ne znate?“ I onda im pričam, kakvi su običaji, koja je tradicija, koja se jela jedu, šta je to košer, šta je Šabat... Znate, u svakoj pred-

stavi ima po neki običaj koji se poštuje i oni kroz igru sve to lepo nauče, neki čak i molitve na hebrejskom znaju da izgovore. Hoću da kažem, i to je cilj ovog pozorišta, a ne samo da se nauče scenski pokret i dikcija. A dečica, ona su slatka, ali se sa njima ne može mnogo. Ja ovde imam i dramsku školu gde ih učim da glume, da izazovu emocije i tako dalje. Taman kada nešto nauče – odu. Samo se izgube. Bilo je dece koja su potekla iz našeg pozorišta i nastavila da se time bave profesionalno, na primer Milica Mihajlović, Tašana Đorđević, Marijana Mičić, koja je završila Akademiju, sada radi na Pinkovim zvezdicama kao voditeljka. Bila je ovde kod mene i jedna Helena, ne mogu sada da joj se setim prezimene, koja je pobedila na svetskom takmičenju u govorništву... Čak je i Vanja Ejodus igrala ovde... Ma bilo je dosta njih ne mogu ih se svih setiti.

Umesto da kradu bogu dana po društvenim mrežama i „bleje“ unaokolo, deca se lepo kreativno druže, zavole pozorište i kulturu, idu na probe, putuju i u prigodnim prilikama igraju predstave za koje se spremaju i žive.

- Ako neko poželi da mu dete ovde dolazi i bavi se glumom treba samo da se javi Jevrejskoj opštini i oni će nas povezati. Može i da dode na neku našu probu sredom od 20 do 22 časa ili subotom od 16 do 18 časova. To je, naravno, besplatno.

I, kako to vole da kažu na TV reklamama, to nije sve! Za „iste pare“ mali glumci dobijaju, ako to žele, besplatne časove engleskog, jer, podsećamo, Mija je profesorka tog jezika u penziji. Roditelji su, naravno, oduševljeni ovom dodatnom pogodnosti koju pruža „Kralj David“.

Još jedna zanimljivost vezana je za „Kralja Davida“. Iako u našoj zajednici postoji pristojan broj afirmisanih glumaca i reditelja ni

jedan od njih nikada nije pokazao ni najmanju želju da pomogne Pozorištu, ako ništa ono bar savezom. Sve što je do Mije došlo bili su zluradi komentari kako se tu radi o petparačkim predstavama i petparačkom pozorištu.

- Čula sam da se pitaju kako se ja usuđujem da to radim. Ja sam neke od njih zvala da dođu i pogledaju neku našu predstavu ili probu, ali nikada nisu došli.

U skromnim uslovima, bez odgovarajućeg dekora, rekvizita i kostima, grupa entuzijasta koju osim naše sagovornice čine roditelji, muzički saradnici, **Mirjana Lehner**, scenograf, udarila je čvrste temelje ovog heroj-teatra koji je nemoguće zaljuljati. Kao da kaže „Samo nam Bože ne uzmi radost, a na besparicu smo već navikli!“, ono opstaje i radi prkoseći svakoj pameti. Roditelji kreiraju i šiju kostime, pomažu u izradi dekora, oko rasvete, šminke i u organizaciji, nesebično dajući sve od sebe. Sami učesnici u najvećem broju deca od 9 do 16 godina (ima i mlađih i starijih) trudom i predanim radom postižu sve bolje i bolje rezultate, druže se, stiču iskustva kroz turneve, nastupe, uče dikciju, scenske pokrete, ples, pevanje...

- Režija je, znate, veoma kompleksan posao, koji mnogo toga obuhvata, i koreografiju, i kostimografiju i scenografiju koja je, iako je sama ne radim, to mi je Mirjana Lehner radila, opet po mojoj ideji. Mada da nije bilo Mirjana to ne bi bilo tako čarobno. Takođe, pozorište je od početka bilo srećno da ima sve same dobre koreografie. Sada nam koreografiju radi Jasna koja je završila baletsku školu...

Naša sagovornica je, da time zaključimo ovu priču, do sada, kako veli, postavila oko 30 predstava, ali tačan podatak nema. Mnoge od njih sama je napisala. „Ma, tu mora da postoji neka ‘kvara’“ šapuće nam neki glas. Nekako

ne ide u glavu da neko u ovo materijalističko vreme, u kojem svi jure da nešto zarade, ulaže svu svoju energiju, vreme, snagu, pa i zdravlje – tek tako. Otud i pakosno pitanje kojim smo hteli da pokvarimo celu ovu lepu bajku, jer kada ste novinar onda to budite do kraja:

- Ima li u svemu ovom za vas neke hasne, dobijate li neki dinar?

- Ne, ništa. Tamo negde od 1980. do 1982. dobijala sam po 50 maraka. Moja jedina satisfakcija je to što me ovo ispunjava i zabavlja i što kroz taj rad izražavam svoje kreativne sposobnosti. I deca to vole, putuju, druže se... Imaće čega da se sećaju kad odrastu. Da, imatu i još nešto, a to je ono zadovoljstvo kada konačno vidim predstavu za koju su mi govorili da je nemoguće postaviti je, ono zadovoljstvo kada nemoguće pretvorim u moguće. I, naravno – aplauz.

PORUKA SPASA

Tri Života – gospođa Mocart, Viktor Frankl i Lubavič rebe

Iako oženjen veoma pobožnom katolkinjom, Viktor Frankl nikad nije propustio da pre Velikih praznika pošalje novčani prilog Habadu. Za bečku jevrejsku zajednicu, sa kojom nije održavao nikakve veze, bila je to velika zagonetka, rešena tek dve godine pre njegove smrti

Ovo je priča o tome kako su se, u najneobičnijim okolnostima, susrele tri izvanredne osobe, pri čemu je taj susret trajno obeležio njihove živote. Ona govori o jevrejskoj devojčici, kasnije operskoj pevačici, koja je nastupala pred **Adolfom Hitlerom**, o svetski poznatom psihiyatru, i o Jevrejinu, virtuozu duhovnog sveta.

Jednom godišnje, čuveni bečki profesor **Viktor Frankl** (1905-1997), osnivač logoterapije i autor jedne od najbolje prodavanih knjiga do danas Čovekovo traganje za smislom, slao bi novčani prilog habad pokretu u Beču. Prilozi su počeli da stižu 1981. godine, nakon što su se rabi **Jakob i Edla Biderman**, koji su u Austriji služili kao izaslanici habad-lubavič pokreta, obratili pozdravnim pismom svim tamošnjim Jevrejima, poslavši im novi jevrejski verski kalendar u čast dolazećih jevrejskih praznika.

Nikome u Habad centru i u široj jevrejskoj zajednici Beča nije bilo jasno zašto je Viktor Frankl slao prilog baš Habadu. Nije održavao nikakve veze s jevrejskom zajednicom u Beču, nije se pojavljivao u sinagogi ni u vreme Jom Kipura. Bio je oženjen pobožnom katolkinjom. Pa ipak, nije nikad propustio da pre Velikih praznika, pošalje novčani prilog Habadu.

Zagonetka je rešena tek 1995. godine, dve godine pre smrti dr Frankla.

Prvi izaslanik

Prvi izaslanik Lubavič rebea – Margarita Kozen-Hajes, poznata i kao Gospođa Mocart

Margarita Kozen-Hajes (1909-2000), elegantna 85 godišnja žena mladolikog i energičnog izraza lica, ušetala je u kancelariju rabina Jakoba Bidermana, rekavši: "Znam da mislite da ste vi prvi izaslanik (šalijah) Lubavič rebea

u Beču, ali – niste. U ovom gradu sam ja bila Rebeov prvi ambasador i to mnogo godina pre vas."

Od hasidizma do opere

Margarita je počela svoju priču. Devojačko prezime njene majke je bilo **Hager**. Hagerovi su bili potomci rabina iz čuvene hasidske dinastije **Višnjic**. Rođena je u Černovicu gde se školovala za opersku pevačicu, a onda se preselila u Beč i tamo je njena pevačka karijera procvetala. Udalila se za Jevrejina Hajesa i dobili su čerku.

Tridesetih godina 19. veka nastupala je na čuvenom muzičkom festivalu muzike i drame u Salzburgu, **Mocartovom** rodnom mestu.

U martu 1938, nemačke trupe su umarširale u Salzburg. Na Salcburškom festivalu je zabranjeno učešće jevrejskih umetnika, uklonjeni su vodeći dirigenti i kompozitori jevrejskog porekla. A Margarita Hajes je i dalje nastupala. U avgustu 1939, pojavio

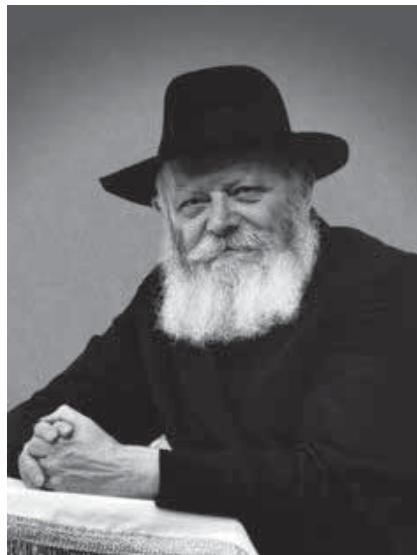
se lično Hitler na izvođenju dve Mocartove opere. Nije bio svestan da je mlada žena maestralnog glasa koja nastupa na sceni, Jevrejka, izdanak čuvene hasidske porodice Višnjic.

Dan nakon predstave organizatori su na opšte iznenađenje objavili da se festival zatvara 31. avgusta, nedelju dana pre uobičajenog roka. Pravi razlog je postao očigledan kad su Nemci 1. septembra napali Poljsku i započeli Drugi svetski rat.

Noć nakon Margaritinog nastupa pred Hitlerom, bliski prijatelji su je sa porodicom prokrijumčarili iz Austrije u Italiju. Odatile su uspela da se ukrca na poslednji brod za Ameriku. Nastanila se u Detroitu, gde je osnovala Mocartovo društvo čija je bila predsednica, dobivši nadimak "gospođa Mocart".

Prolazile su godine. Njena čerka je porasla i udala se za doktora, koji je 1959. godine pozvan da kao počasni gost prisustvuje večernjem prijemu u centru Ha-

bada. Tom prilikom Margarita je prvi put videla Lubavič rebea, rabin **Menahema Mendela Šnersona**.

Odlučan da pomogne – rabin Šnerson

– Ušla sam u Rebeovu sobu – pričala je Margarita rabinu **Bidermanu** – i ne mogu da objasnim zašto, ali iznenada sam, prvi put nakon Holokausta, osetila neodoljivu potrebu da plačem. Kao i mnogi preživeli, koji su izgubili celu porodicu, nikada posle Holokausta nisam zaplakala. Znali smo da ako to počnemo možda više nećemo moći da zaustavimo suze i da moramo zatomiti svoja osećanja ako želimo da nastavimo da živimo. Ali u tom trenutku, kao da je neko porušio branu i izlila se bujica mojih suza. Počela sam da jecam kao beba. Ispričala sam Rebeu svoj život. Moje nevino detinjstvo, kako sam postala operska zvezda u Beču, kako sam nastupala pred Hitlerom, bekstvo u Ameriku i konačno saznanje da su moji najbliži ubijeni.

Rebe je slušao, ne samo ušima nego, očima, srcem, dušom. Pričala sam, a on je sve upijao. Te noći sam osetila da sam dobila drugog oca, da sam postala Rebeova usvojena čerka.

Dva zahteva

– Na kraju susreta saopštila sam Rebeu da jako želim da vidim ponovo Beč, grad svoje mladosti. Rebe je zatražio da pre puta opet dođem kod njega.

Prilikom drugog susreta, zamolio me je za uslugu. Trebalо je da u Beču posetim dva čoveka. Prvi je bio Akiva Ajzenberg, glavni rabin Beča, kome je trebalo da prenesem pozdrave i dam neke knjige. Adresu drugog čoveka sam morala da pronađem sama. Rebe mi je rekao da se nalazi na čelu neurološke klinike u Beču. Njegovo ime je bilo dr Viktor Frankl.

Odolećeš

– Prenesi moje pozdrave dr Franklu – rekao je Rebe – i reci da mu poručujem da ne treba da posustane. Mora da ostane jak i odlučan. Šta god da se desi, ne sme odustati. Ako izdrži, ostane jak i posvećen, na kraju će pobediti. Rebe je dugo saopštavao sadržaj poruke dr Franklu. Suština je bila da se nikada ne sme predati i da nepokolebljivo i odlučno treba da nastavi da radi sve do ostvarenja cilja.

– Nisam razumela o čemu je pričao. Ko je bio dr Frankl? Zašto mu je slao tu poruku? Zašto preko mene? Nisam imala odgovor ni na jedno od ovih pitanja ali sam poslušala.

Poseta rabinu Ajzenbergu bio je jednostavan zadatak. Međutim, organizovati susret sa Viktorom Franklom je bilo mnogo teže. Na klinici su je obavestili da se profesor nije pojavljivao poslednje dve sedmice. Nakon što je propalo nekoliko pokušaja da ga nađe na klinici, Margarita je odustala. Sve vreme ju je mučila griža savesti što nije ispunila Rebeovu molbu. Pri kraju boravka odlučila je da prekrši austrijska pravila lepog

ponašanja i potražila je kućnu adresu dr Frankla.

– Molim vas mogu li da vidi dr Frenkla? – upitala je Margarita ženu koja je otvorila ulazna vrata.

– Da. Molim sačekajte.

Prva stvar koju je ugledala kroz otvorena ulazna vrata bio je upadljiv krst koji je visio na zidu u hodniku.

– Bilo je potpuno jasno da je to kuća u kojoj žive hrišćani. U sebi sam razmišljala, sve ovo mora da je neka greška, ovo ne može biti osoba kojoj je Lubavič rebe poslao poruku ohra-brenja.

Viktor Frankl se pojavio nekoliko trenutaka kasnije i kad je potvrdio da je on profesor Frankl, Margarita je rekla da ima pozdrave za njega. Bio je nestrpljiv i izgledao potpuno nezainteresovan. Margaritina nelagodnost je rasla.

– Imam pozdrave za vas od rabi Šnersona iz Bruklina u Njujorku, koji me je zamolio da vam prenesem da ne smete odustati. Morate ostati odlučni i jaki, da ne očajavate. Da nastavite svoj rad, da budete samouvereni i da ćete na kraju pobediti i postići veliki uspeh.

– Iznenada – nastavila je Margarita, – nezainteresovani profesor se slomio. Počeo je da jeca ne mogavši da se smiri. Uopšte nisam razumela šta se dešava.

– Taj rabin iz Bruklina je tačno znao kad treba da vas posalje – izgovorio je dr Frankl. Nije mogao da joj dovoljno zahvali za njenu posetu.

– Eto tako rabi Biderman – završila je Margarita svoju priču.
– Vidite ja sam bila izaslanik Lubavič rebea mnogo pre nego što ste se vi pojavili.

Zauvek zahvalan

Priča je jako zainteresovala rabi Bidermana. Viktor Frankl je tad imao 90 godina i bio je slavan i poznat u celom svetu. Napisao je 32 knjige koje su prevedene na 30 jezika. Kongresna biblioteka je njegovu knjigu "Čovekova potraga za smislom" uvrstila u 10 najuticajnijih knjiga 20 veka. Šta je to što je stajalo iza Rebeove poruke Viktoru Franklu?

– Pozvao sam ga da se vidimo – priseća se Biderman. **-To mu je bilo naporno, pa smo porazgovarali telefonom. Glas mu je bio nekako hladan. Zvučao je nestrpljivo.**

– Sećate li se pozdrava koje vam je Margarita Hajes donela od rabi Šnersona iz Bruklina? – upitao sam ga. Glas mu je trenutno smekšao. **– Naravno da se sećam, to nikad neću zaboraviti. Moja zahvalnost rabi Šnersonu je večna.**

I Viktor Frankl je potvrdio ostatak priče uz opis velike prepirke vođene u prošlom veku u psihologiji.

U logoru

Viktor Frankl je rođen u Beču, 1905, tri godine posle rođenja Lubavič rebea. Studirao je neurologiju i psihijatriju i 1923. godine postao deo užeg kruga najpoznatijih bečkih Jevreja onog doba, među njima i **Zigmunda Frojda**, "oca psihoanalize".

Otkrivanje smisla i značenja je najvažniji uslov čovekove sreće – dr Viktor Frankl

"Konačno rešenje" nije preškočilo ni Franklovu porodicu. U svojim sećanjima je zapisao da mu se pre rata pružila mogućnost da ode u Ameriku i tamo nastavi naučni rad. Međutim, bio je nedodlučan. Da li je trebalo da juri za karijerom i napusti roditelje? Vratio se kući iz američkog konzulata sa vizom u rukama, i na stolu u stanu zatekao komad mermerne ploče, koju je njegov otac izbavio iz lokalne sinagoge nakon što su je nacisti srušili do temelja. Na kamenu su bila urezana prva slova zapovesti "Poštuj oca svoga i majku svoju." Pustio je da viza istekne i ostao.

Njegovi roditelji i brat sa ženom su stradali u Terezienštatu i u Aušvicu, a njegova trudna žena je umrla u Bergen Belzenu. Ubijeni su mu i svi rođaci. Frankl je jedini od porodice preživeo Aušvic (sestra mu je emigrirala u Australiju pre početka rata). Nakon rata vratio se u Beč gde je podučavao neurologiju i psihijatriju.

Veliki raskol

Već pre rata, a naročito tokom tri godine boravka u nacističkim logorima smrti, Frankl je razvio ideje koje su se radikalno razlikovale od Frojdovih. Međutim, posleratnu univerzitetsku katedru, kao i akademsku elitu Beča činili su nepopustljivi Frojdovi sledbenici ("Frojdijaši" kako ih je Frankl zvao). Oni su Franklove ideje svrstavali u "pseudonauku".

Frojd je insistirao na tome da se sve stvari mogu svesti na puku fiziologiju. Čovekovo mišljenje, razum i srce su više ili manje prateća pojava moždanog aparata i njegovih operacija. Ljudi su kao mašine, oni reaguju na podsticaje koji dolaze iznutra ili izvana, i makar i bili veoma složeni, ljudi su, ipak, u potpunosti, fizičke, predvidljive i bezbožne mašine.

Viktor Frankl se nije slagao. Smatrao je da su Frojd i njegove kolege sveli čoveka na puko mehaničko stvorenje lišavajući ga istinske suštine. "Da je Frojd bio u koncentracionim logorima", pisao je Frankl, "promenio bi mišljenje. Pored osnovnih nagonskih pokretača i instinkata, susreo bi se sa ljudskom sposobnošću da nadmaši sebe. Čovek je izmislio gasne komore Aušvica, ali je, takođe, uspravno ulazio u iste sa Šemom Izrael na usnama."

"Mi koji smo bili u koncentracionim logorima gledali smo zatvorenicke koji su tešili sapatnike ili im davali poslednji komad hleba. Možda ih je bilo malo, ali su pružili dovoljan dokaz da čoveku možete oduzeti sve, osim poslednje od svih ljudskih sloboda: da izabere kako će se držati u bilo kojim okolnostima, slobodu da izabere svoj put."

Frankl je zaključio je da ljudsko biće i u najbrutalnijem stradanju može pronaći smisao i stoga i nadu. Oni koji imaju "zašto" da žive mogu da se nose gotovo sa svakim "kako". Čovek nije rob svoje prošlosti nego tvorac svoje budućnosti.

Nakon rata Frankl se vratio u Beč gde je podučavao i razvio svoj pristup lečenja. Verovao je da ljude prvenstveno pokreće "težnja da u životu nađu značenje i smisao", i da im upravo to omogućava da prebrode bolna iskustva. U drugoj polovini knjige Čovekovo traganje za smislom, dao je okvir za psihoterapiju koju je razvio na osnovu svojih uverenja, nazvavši je logoterapija – lečenje emotivnog bola osvajanjem duhovnih vrednosti, pružanjem pomoći pacijentu da svom životu da značenje i smisao. (Logoterapija ili doslovno „lečenje smislom”, polazi od osnovnog stava da čovek može da opstane u svim uslovima jedino ako ima bezuslovnu veru u bezuslovni smisao života. Temelji se na uverenju da je najsnažniji

ljudski motiv "volja za smisлом", prim.prev).

Ali akademski Beč 40-ih i 50-ih svrstao je Franklov pristup lečenju u fanatičnu religioznost, ponovo oživljavajući stare, nenaučne pojmove svesnog i nesvesnog, religije i krivice. Bilo je nepopularno pohađati njegove kurseve, studentima je preporučivano da ne idu na njegova predavanja.

- Moj položaj je bio veoma težak - objasnio je Frankl rabinu Bidermanu. - **Uspeo sam da preživim nemačke logore smrti, ali nisam mogao da preživim ruganje mojih kolega koje nisu prestajale da mi se podsmevaju i potkopavaju moj rad.**

Pritisak protiv dr Frankla je narastao do te mere da je odlučio da odustane. Nije mogao da ga podnese, kao ni pomisao da njegovo životno delo iščeza. Sve dok jednog dana nije počeo da piše svoju ostavku, odlučivši da se preseli u Australiju kod sestre. U ratu Frankla i Frojda pobedu je odneo Frojd. Činilo se da je "čovek lišen duše" odneo pobedu nad "čovekom sa dušom".

Nada

A onda, dok je sedeо skrhan, u njegovu kuću je jednostavno ušetala jedna veoma lepa žena. Donela mu je pozdrave od hasidskog duhovnog starešine rabi Šnersona iz Bruklina. Njegova poruka: "Nemoj da si se usudio da odustaneš. Nemoj da si se usudio da očajavaš. Ako budeš nastavio svoj rad sa nesmanjenom odlučnošću, uspećeš."

Frankl je bio ošamućen. Je li moguće da neko u Bruklinu i to ništa manje nego hasidski rabin, zna za njegove teškoće? I čak brine zbog njih? I štaviše, poslao je nekoga da ga pronađe u Beču i ulije mu ohrabrenje i nadahnuće?

Frankl je počeo da plače. Bio je duboko dirnut. Osećao se pre-

obraženo. Bilo mu je potrebno da čuje baš to. Neko je verovao u njega, u njegov doprinos, u njegove ideje o beskonačnoj transcendenци i ljudskim potencijalima.

- Tog trenutka sam znao da neću odustati. Pocepao sam ostavku. U mene je ušla nova snaga. Osetio sam samouverenost i nov podstrek za borbu.

Hrabrost "Jednog profesora"

Poznato nam je iz ranijih izvora da je Rebe bio dobro upućen u ovu važnu raspravu koja je u sebi nosila klicu budućeg račvanja psihoanalize i terapije. U pismu od 31. maja, 1962. žalio je zbog činjenice da neki psihijatri i psiholozi osećaju potrebu da lečenje pacijenata počnu tako što "će govoriti protiv Boga, protiv uvažavanja više realnosti, protiv poštovanja prema ocu i majci, itd. Trebalо bi istražiti koje su koristi od takvog lečenja? Očigledno je" nastavlja rebe u svom pismu "da neki doktori imaju više uspeha u lečenju od drugih, posebno od kad je jedan profesor u svojoj duši našao snage i hrabrosti da objavi suprotno mišljenje od mišljenja čuvenog osnivačа psihoanalize – da vera u Boga i naginjanje religiji uopšte, daje značenje i smisao životu, odnosno da je to jedan od najefikasnijih načina lečenja."

Jasno je da je Rebe mislio na Viktora Frankla i na njegovu smelost da se usprotivi frojдовskoj školi i iznese stav da otkrivanje smisla i značenja u životu jeste najvažniji uslov čovekove sreće, duševnog blagostanja i emocionalnog zdravlja.

Konflikt između religije i terapije

Zašto je akademska zajednica oterala dr Frankla?

U pismu od 19. juna, 1969. godine, koje je Lubavič rebe napisao izraelskom psihijatru **dr S. Stern-Mirzi** u Haifi, u vezi sa jednim od njenih pacijenata, izneo je jedan od mogućih razloga.

"Hteo bih da iskoristim priliku da dodam još nešto: medicinsko stanje (tog i tog) dokazuje (ako je u ovom području potreban dokaz), veliku moć vere, posebno kad se primenjuje i izražava kroz praktično delovanje, rad u zajednici, poštovanje zapovesti, itd. u učvršćivanju emotivne ravnoteže pojedinca, u svođenju na minimum, a ponekad čak i otklanjanju unutrašnjih 'nesporazuma i sukoba' koje bi mogao da ima u odnosu na svoje okruženje. Ovi pokazatelji protivureč gledištu da vera zahteva od čoveka 'prihvatanje jarma' da bi obuzdao i potisnuo prirodne nagone i impulse, i da je zato nepoželjna za svakoga, a posebno za osobu koja se podvrgava lečenju emotivne uznemirenosti i straha. Zato me je naročito zainteresovao rad dr Frankla (iz Beča). Na moje iznenadeњe njegov pristup očigledno nije dovoljno poznat i cenjen. Premda se može naći mnogo razloga zašto njegove ideje nisu prihvaćene, i dalje stoji pitanje zašto ovaj pristup nailazi na toliko nerazumevanja."

Međunarodni ugled i uticaj

Vratimo se na telefonski razgovor rabi Bidermana i Viktora Frankla. - **Zaista** – potvrdio je dr Frankl, - **reči rabina Šnersona su se obistinile. Moj rad je napredovao i počeo da donosi plodove.**

Franklov magnum opus, "Čovekova potraga za smisalom" je prevedena na 20 jezika i tokom profesorovog života prodata u više od 10 miliona primeraka. Svrstana je među najuticajnije knjige 20 veka. Profesor koji je

bio predmet poruga postao je najslavniji psihijatar jedne generacije. Bio je gostujući predavač na 209 univerziteta na svih pet kontinenata i primio je 19 austrijskih i međunarodnih nagrada i odlikovanja za rad u psihoterapiji.

Franklov pristup psihoterapiji inspirisao je objavljanje na hiljade drugih knjiga, i pokrenuo rad mnogobrojnih seminara i radionica koje su bile zasnovane na njegovim idejama o jedinstvenoj ljudskoj sposobnosti da u svakom iskustvu otkrije smisao. Od autora "Puta kojim se ređe ide", **Skota Peka**, do "Sedam navika" **Stefana Koveja** i stotine drugih bestselera objavljenih u poslednjih 30 godina, srećemo se sa učenicima koji su stavove zasnivali na idejama, smernicama i filozofiji Viktora Frankla.

Viktor Frankl je završio priču rabinu Bidermanu rečima:

- Večno će biti zahvalan Lubavič rebeu.

Dnevne molitve

Ovo nije kraj priče. Kada bi dr Frankla pitali da li veruje u Boga, redovno je davao dvomislen odgovor. Tokom života nikada nije pokazao nikakav odnos prema jevrejskoj veri ili praktikovanju zapovesti. Međutim, kada je 2003. godine **dr Šimon Koven**, australijski ekspert za delo dr Frankla, otišao u posetu njegovoj udovici **Eleonori**, ona je mu je pokazala tefilin svog supruga.

- Stavlja ga je svakog dana – rekla je. Onda je izvukla cicit koji je Frankl sam napravio i koji je redovno nosio. **– Uveče u krevetu** – dodala je udovica, **– recitovalo je Knjigu psalama.**

I zaista, **Hadon Klingberg**, autor knjige "Kada nas život pozove: Ljubav i životno delo Viktora

i Eli Frankl", jedine autorizovane biografije Viktorija i Eleonore, piše: "Nakon Viktorove smrti pitao sam Eli da li je zaista svakodnevno izgovarao molitve. 'Apsolutno. Nikad nije propustio nijedan dan. Svako jutro više od pedeset godina. Ali za to нико nije znao'".

Viktor je svuda na putovanjima nosio tefilin, moleći se svakog jutra. Nakon njegove smrti prvi put sam video njegovo kožno remenje. Eli ga je držala u ormariću sa još nekoliko njegovih stvari..."

Čini se da je Lubavič rebe bio odlučan da pomogne dr Franklu da svoju poruku – da zaista imamo dušu, da je ona naš najdublji, najistinski i najstvarniji deo; i da ako ne dopremo do svojih duša, nikada nećemo u potpunosti biti živi – iznese u svet.

(Autor: rabin I. Jakobson, "Ješiva.net, broj 3. Tamuz")

(Sa engleskog prevela i priredila: Danijela Danon)

LICA I DOGAĐAJI

SJOS

Pismo

Robert Bloh

Branislav Kostić

Draga Danijela,

Imao sam priliku da nedavno posetim Beogradsko sefardsko groblje. Kakvo posebno i izvanredno mesto! Duboko me je dirnulo! Čuvat će se imena ne sećam je pravo blago. Odvojio je čitav sat da mene i mog vodiča provede po Groblju, objasni istorijat i mnoge zanimljive detalje, ko je gde sahranjen, kada se šta zbivalo... Takođe sam naučio i ponešto o njegovom životu. Kakva posebna, brižna i umna osoba. Ono što sam od njega čuo bi zaista trebalo da bude sačuvano u pisanim obliku. Toliko mnogo beogradske jevrejske istorije je sahranjeno tamо. Da li je to već učinjeno, da li je to uopšte moguće uraditi i koliko bi koštalo? Podstaknut tim našim razgovorom i njegovom brigom i promišljanjem rekao sam mu da želim da dam novčani doprinos. On me je uputio na Vas, a ja sam odgovorio da će to uraditi što evo sada činim.

Unapred Vam mnogo hvala!

B'Shalom
Bob Bloch

Vrlo brzo na račun Jevrejske opštine Beograd stigla je donacija od 500 USD za Hevra kadiš.

ZEMUN – KIKINDA

Veče multikulturalnosti u Kikindi

U organizaciji udruženja građana EŠ (vatra na hebrejskom) koje se bavi promocijom kulture i tradicije jevrejskog naroda održano je u biblioteci „Jovan Popović“ iz Kikinde „Veče multikulturalnosti“.

Predsednica udruženja Lidija Jašić pripremila je interesantan program. Čast da učestvuje u manifestaciji imala je i Jevrejska opština Zemun sa postavkom izložbe „Nestali u Holokaustu Zemun, svaka slika priča priču“. O temi izložbe, stradanju Jevreja iz Zemuna tokom Drugog svetskog rata, govorio je autor postavke Nenad Fogel. Izložbu je otvorila direktorka biblioteke Radmila Perović.

NOVI SAD

Predavanje o ravnopravnosti

Na sastanku ponedeljkom, 19. decembra gost je bila dr **Marijana Pajvančić**, profesorka ustavnog prava, aktivista, članica niza naučnih asocijacija i koautor priručnika za prepoznavanje diskriminacije. Bilo je reči o ravnopravnosti, osnovnom ljudskom pravu izborenom još Francuskom revolucijom. Ono, nažalost, kod nas ni posle 200 godina nije zaživelo. Mi doduše, imamo nove zakone koje do sada nismo imali, vrlo napredne, koji propisuju ravnopravnost bez obzira na pol, veru i rasu, ali svedene samo na lepu parolu jer nigde ne piše kako će se sankcionisati njihovo nepridržavanje. Država, čulo se, treba da se obaveže da stvori jednake moćnosti za sve.

U celovečernjem programu je učestvovao i Tomika Halbror dugogodišnji predsednik Jevrejske opštine Subotica. Prisutni su imali priliku da saslušaju zanimljivo predavanje o Jevrejskoj kulturi i tradiciji. Pored predstavljanja kulture Jevreja goste je pozdravio i predstavnik rumunske nacionalne manjine dok su mađarsku kulturu predstavili prvonagrađeni učenici na lokalnom muzičkom konkursu koji su izveli dve pesme na mađarskom.

Izložba Jevrejske opštine Zemun će bila je otvorena za javnost do 23. decembra 2016.

**Udruženja građana EŠ i
Skupština Opštine Kikinda organizuju**

**Gradska biblioteka „Jovan Popović“,
Trg srpskih dobrovoljaca 57, Kikinda
u utorak, 6. XII 2016. u 18 časova**

Program:
Otvaranje izložbe
Jevrejske opštine Zemun
autora Nenada Fogela
NESTALI U HOLOKAUSTU - ZEMUN
-svaka slika priča o priči-

Predavanje Tomislava Halbrora: JEVREJSKA KULTURA I IDENTITET

Predstavljanje kulture Mađara: TRADICIONALNE PESME

KULTURA I TRADICIJA RUMUNA

Ulaz na manifestaciju i izložbu (6-23.XII) je slobodan

Sponzori izložbe:
rejska opština Žemun

Ing. Josef Zambold, Israel

VisualLightBox.com

Naše startne pozicije nisu jednake. Profesorka je navela niz veoma različitih primera npr. žene imaju manju zaradu za isti posao iako je naizgled ona ista, jer kad se oduzme ono što gubi zbog trudnoće i bolovanja zbog dece njena ukupna zarada je manja. Ili položaj manjinske političke stranaka na izborima. Sada je broj glasova snižen na 5 000 da bi stranka dobila poslaničko mesto, ali mnoge manjine ne mogu ni to da ostvare. Ljudi iznad 65 godina nemaju pravo na preventivni pregled, pravni fakultet neće da organizuje prijemni ispit na jezicima manjina itd. Zbog niza drugih primera iz različitih oblasti života postoji institucija poverenika za ravнопravnost koja se zalaže za sprovođenje zakona o zabrani diskriminacije. Posle izlaganja razvila se bogata diskusija,

Veče je vodila **Edita Jankov**.

DA LI STE TO ZNALI?

Ove svetske kompanije su sarađivale s Hitlerovim nacistima

Iako ih je teško zaobići, ipak ne bi bilo loše da ovo imamo na umu kada krenemo u šoping

Neke su se izvinile, a neke nikada nisu javno komentarisale svoju sramotu. Činjenica je, pak, da su mnoge velike kompanije čije proizvode i danas kupujemo tesno sarađivale s nacistima u Drugom svetskom ratu. Među njima nisu samo nemачke – „Bajer“, „Simens“ i „Hugo Bos“, već i američke, poput „Forda“, u vreme dok je osnivač **Henri Ford** vodio kompaniju.

Hugo Bos

Modni dizajner je bio član Naciističke partije, u koju je ušao dve godine pre nego što je Hitler došao na vlast. Kreirao je uniforme za SS odrede i Hitlerjugend (nacistička mladež), a šili su ih logoraši u zlo-

Bosove uniforme nosili su pripadnici SS odreda
(Foto: German Federal Archives / Wikipedia)

glasnim koncentracionim kampovima. Kompanija, koja je danas jedan od velikih svetskih brendova, izdala je formalno izvinjenje 2011. i finansirala knjigu o njihovim vezama sa nacistima.

Ford

Maks Volas, novinar koji je istraživao Holokaust, napisao je u svojoj knjizi da nije samo Henri Ford pao

pod uticaj nacista, već bi i njegov najstariji sin **Edsel** bio optužen za saradnju s neprijateljem, da nije preminuo 1943. **Hitler** nije skrivaо svoje divljenje za Henrika Forda i to je i ovekovečio u knjizi „Majn kampf“, a Fordov portret je držao u svojoj kancelariji.

Mercedes, Folksvagen i Audi

Vlasnik „Mercedesa“ „Dajmler“, priznaо je još 1986. da je za njih radilo 40.000 prinudnih radnika u groznim uslovima tokom Drugog svetskog rata. U „Folksvagenovoј“ fabriци u Wolfsburgu je radilo 12.000 zarobljenika, a današnji Audi, nekadašnji Auto Union, koristio je 20.000 zarobljenika iz koncentracijskih logora u svojim fabrikama.

BMW

Tek 2011. porodica **Kvant**, vlasnici BMW-a, priznali su da su otimali jevrejske firme u Nemačkoj, koristili radnu snagu iz logora i poslovali sa najvišim ešalonima nacističke vlasti. Glava porodice **Gunter Kvant** postao je član Nacističke partije

Simens vozilo za nacističku propagandu
(Foto: German Federal Archives / Wikipedia)

Mercedes je koristio zarobljenike iz logora
(Foto: Profimedia)

1933. godine, a njegova bivša supruga **Magda Ritšel** udala se za **Jozefa Gebelsa**, i zajedno su izvršili samoubistvo, nakon što je otrovala šestoro svoje dece u Hitlerovom bunkeru 1945. U Kvantovim fabrikama oružja nekoliko neposlušnih radnika je pogubljeno, a u svojoj kući za odmor je upošljavao robeve iz Ukrajine.

Šanel i Luj Viton

Autor knjige "Spavati s neprijateljem: Tajni rat Koko Šanel" tvrdi da je ona bila anti-semita, homofob, i da je aktivno sarađivala s nacistima tokom okupacije Pariza. Takođe, knjiga "Luj Viton: Francuska saga" otkriva da je ova modna kuća imala jake veze sa Višjevskim režimom, i proizvodili su dobra koja glorifikuju maršala **Filipa Petena**. Najstariji sin Luja Vitona, **Anri**, navodno je bio čest gost kafea koji je držao Gestapo.

Bajer

Farmaceutska kuća je proizvodila otrovni gas "Ciklon B", koji su nacisti koristili za masovna ubistva Jevreja u koncentracionim logorima. Koristili su 83.000 logoraša za prisilan rad samo tokom 1944.

Kodak

Kompanija najpoznatija po fotografskoj opremi nekada je proizvodila vojnu opremu, okidače i detonatore, i u vreme Drugog svetskog rata poslovali su sa nacističkom Nemačkom, čak i dugo nakon što su SAD ušle u rat. Kasnije su zbog korišćenja prinudnih radnika upatili 500.000 dolara u fond za žrtve prinudnog rada u nacističkoj Nemačkoj.

Za Koko Šanel kažu da je sarađivala s nacistima i bila antisemita
(Foto: Profimedia)

Simens

Još 1946. **Herman fon Simens** priznao je da su u fabrikama koristili zarobljenike za prinudni rad, međutim nikada nije optužen zbog toga. Izazvali su buru kada su u SAD pokušali da registruju ime "ciklon" (naziv usisivača), koji je podsetio mnoge na "ciklon B", zloglasni gas kojim su ubijani Jevreji u gasnim komorama.

("Blic", 10. januar 2017.)

Ford je dobio najviši orden nacista koji može da dobije ne-Nemac
(Foto: Profimedia)

LICA I DOGAĐAJI

Dečji klub Jevrejske opštine Novi Sad

Dečji klub Jevrejske opštine Novi Sad okuplja decu nedeljom od 17 do 19 časova. Za onu stariju osmišljeni su novi programi i radionice sa drugačijim načinom učenja što ih je privuklo u većem broju.

Za mlađe, osim klasičnog rada i igranja društvenih igara, pravljenja predmeta od gline, plastelina, crtanja,

zahvaljujući sredstvima Holandskog fonda otvorena je igraonica koja je mališane oduševila pa ih je od septembra prošle godine sve više.

Za velike praznike Dečji klub okuplja najveći broj dece. Tada organizuje tematske radionice, a često i odlaske u goste u druge opštine ili decu tih opština prima kod sebe. Na takvim druženjima se organizuju kvizovi, pantomima, prave kostimi ili maske, čestitke, dekoracije, govori se o prazniku...

Pored rada u zatvorenom prostoru Dečjeg kluba, odlazi se i na klizanje, na bazen, u pozorište, bioskop, dino park ili adrenalin park.

Sa decom rade koordinator **Marija Nedeljković** i vaspitači **Lea Samokovlija** i **Filip Stefanović**, koji su tome veoma posvećeni. Takođe, za decu koja to žele Klub organizuje časove folklora i sa njima radi **Alisa Jablanov**.

Vrata Dečjeg kluba su širom otvorena, a za one koji to još nisu učinili, poziv da se pridružite još važi!

Jevrejska muzika

Čest gost Opštine, predavač **Teodor Popović** zadužen za priču o jevrejskoj muzici još jednom je prijatno iznenadio slušaoce. Govorio je o brojnim autorima i izvođačima jevrejskog porekla, a slušaoci su mogli i da uživaju uživali u muzici i pesmi poznatih kantora. Te prijatne muzičke večeri mogli su se čuti brojne sefardske pesme kao i četiri na jidiš uz priču o Varšavskom jidiš pozorištu i pesmama iz Varšavskog geta. Bilo je to prijatno muzičko veče.

Dopisnica iz Novog Sada: Ljiljana Lepuša

SOMBOR

„Kutija sećanja“

OTETO OD ZABORAVA – grupni portret porodice Dreligh

U Arhivu Vojvodine posetioci su do nedavno imali priliku da vide izložbu o životu jevrejske porodice Dreligh „Kutija sećanja“ koju je priredio Gradski

muzej Sombor u saradnji sa jevrejskom opštinom Sombor i savezom jevrejskih opština Srbije.

Postavka je obuhvatila oko 100 fotografija, originalne predmete i video-materijal sa sećanjima Somboraca **Magde Dreligh** i **Moše Musafija**, koji su preživeli užase Aušvica i u Izraelu započeli svoj novi život nakon Drugog svetskog rata. Njihova čerka **Mihal Tulpan** je sačuvala bogatu porodičnu zaostavštinu i ustupila je za buduću izložbu u Državnom muzeju Aušvic-Birkenau, čijom pripremom rukovodi Radna grupa Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije.

Životi Magde i Moše vezani su za Sombor. Najveći deo njihovih fotografija nastao je u tom gradu pre, tokom i neposredno nakon završetka Drugog svetskog rata. Na njima su, pored članova porodice, ovekovečeni i mnogi Somborci, te izložba „Kutija sećanja“ kroz fotografije jedne obične, a u isto vreme i potpuno posebne, somborske porodice govori o XX veku na ovim prostorima i Holokaustu.

(H. D. „Danas“)

BEOGRAD

Oboleženo 75 godina od deportacije žena i dece u logor na Starom sajmištu

Centar za istraživanje i edukaciju o Holokaustu (CIEH), Savez jevrejskih opština Srbije, Savez antifašista Srbije, Žene u crnom i Inicijativa mladih za ljudska prava organizovali su nedavno šetnju Beogradom, povodom obeležavanja 75 godina od deportacije jevrejskih i romskih žena i dece u logor na Sajmištu.

Komemorativni program „Stazama sećanja“ počeo je okupljanjem ispred vrtića Skadarlija koji se nalazi na uglu ulica Džordža Vašingtona i Dalmatinske, gde se 1941. nalazilo sedište „Policije za Jevreje i Cigane“, a odakle su potom žene i deca deportovani u logor na Sajmištu.

Povorka od 60 ljudi, koja je na rukama imala žute trake, potom je u pratnji policije krenula ka Trgu

Republike i Doma Vojske, gde je nekada bilo sedište Generalštaba, pa zatim preko Brankovog mosta do Sajmišta gde su čitana pisma bivših logorašica i ostavljene nošene žute trake u znak sećanja na stradale žrtve.

Predstavnik Centra za istraživanje i edukaciju

Nikola Radić kazao je da su nemački okupatori između 8. i 12. decembra 1941., veliki broj žene i dece jevrejske i romske nacionalnosti sproveli u logor na Sajmištu, i da su već u maju 1942. gotovo svi oni bili ubijeni.

„Smatramo da bi današnji dan, Dan ljudskih prava, trebalo da koristimo i kao Dan sećanja na ove nastradale i da ovakvim komemorativnim skupovima u budućnosti podsećamo na ove događaje iz naše istorije koji ne smeju da se zaborave“, kazao je on.

Učesnici šetnje Beogradom nosili su plakate na kojima je pisalo: „Oni koji ne pamte prošlost pri nuđeni su da je ponavljaju“, kao i: „Svako ima pravo na život, slobodu i bezbednost“.

(Tanjug, subota, 10. decembar 2016.)

BEOGRAD USKORO DOBIJA MEMORIJAL**STARO SAJMIŠTE**

Pitanje obaveze i časti

Kako izveštava beogradski „Kurir“, specijalni izaslanik Stejt departmента za pitanje Holokausta Tomas K. Jezgredi obišao Centralnu kulu na Starom sajmištu

Međunarodna zajednica je iskazala veliko interesovanje za Sajmište, verovatno poslednje mesto u Evropi koje je mesto stradanja, a nije obeleženo.

Beograd i Srbija su u poslednje dve godine pokazali jaku političku volju da zajedno sa Jevrejskom zajednicom i drugima završe ovaj posao koji je morao da bude obavljen mnogo ranije. Centralna kula je već raseljena, a bivši paviljoni se upravo prazne. U toku je tender za idejno rešenje Centralne kule. U narednih godinu dana biće raspisan konkurs za idejno rešenje budućeg izgleda celog memorijalnog kompleksa.

Tada predstoji veliki posao: sakupljanje novca. Beograd u tom poslu očekuje podršku države, ali i međunarodnih fondova koji se bave sećanjem na Holokaust.

Pitanje izgradnje memorijalnog centra je obaveza i pitanje časti prema ljudima koji su stradali na Starom sajmištu: Jevreja koji su na tom mestu

ubijeni samo zato što su bili druge vere, Srba i Roma koji su takođe ubijeni zbog druge vere i nacionalnosti. Na kraju, to je civilizacijsko pitanje koje kao narod moramo da ispunimo.

Tomas K. Jezgredi kazao je da veoma uvažava napore kako bi Staro sajmište bilo obeleženo na odgovarajući način.

– Radujemo se budućoj saradnji i veoma smo zadovoljni što su Vlada i Skupština Republike Srbije u februaru ove godine doneli zakon koji se tiče restitucije za nastradale. Nastavićemo da sarađujemo sa svima na izgradnji memorijala koji zaslužuje da bude poštovan od svih ljudi sveta – istakao je Jezgredi.

Episkop Ćulibrk: “Mnogo znači podrška iz inostranstva!

Vikarni episkop Jovan Ćulibrk, koji prededava Komisijom za utvrđivanje programskih sadržaja na memorijalnom kompleksu, istakao je da u po duhvatu uređivanja ovog prostora mnogo znači i poseta specijalnog izaslanika Stejt departmента, čime se dokazuje da međunarodna zajednica u velikoj meri obraća pažnju na napore da se ovaj prostor uredi.

IN MEMORIAM

Ljiljana Atijas **(1938 – 2016)**

Taj 15. avgust biće pamćen po dostojanstvenom i svečanom ispraćaju Ljiljane Atijas, tako obične, a ipak, po svojoj dobroti, izuzetne žene. Utešno je da odlazak takve osobe okuplja ljude sa najplemenitijim osećanjima. Molitva našeg dragog Ljube Mladenovića kao da je povezivala sve nas sa beskrajnom nadom i verom u dobrotu i praštanje. I Ljilja je bila takva, spadala je u one, kako reče poznati filozof i pesnik, „koji malo imaju, a daju sve. To su oni koji veruju u život i darežljivost životnu, a škrinja njihova nikad nije prazna“.

Ljiljana je beskrajno bila zahvalna jevrejskoj zajednici, koja joj je obezbedila krov nad glavom i celog života se trudila da to uvrati. Njena „škrinja“ nikad nije bila prazna za sve nevoljnike. Pomagala je starim i bolesnim po kućama i domovima za stare, noseći im ponude. Ispraćala je čitave autobuse ljudi koji su u toku teških ratnih godina odlazili na daleka odredišta, svojim toplim kiflicama sa sirom. Doprinosila je uveličavanju praznika, svima je u znak simpatije poklanjala svoje divne hale, slatkiše, naročito ruskitas, koje je naučila da pravi od tete Klare

Danon. Bila je neumorna u brizi i sređivanju grobova i onih kojima više nije imao ko da dolazi. Svojom aktivnošću pripadala je retkim pravim volonterima Zajednice.

Rođena uoči Drugog svetskog rata u Busovači, gde je majka Danica službovala kao učiteljica. Ubrzo nakon rođenja ostala je bez oca Mirka Tomića, a njegovo mesto u porodici zauzeo je dr Dragutin Buhvald, lekar koji je ubrzo stradao u Jasenovcu. Iz tog braka je Ljiljina sestra Maja. Majka Danica sa 27 godina ostaje po drugi put udovica i udaje se za Majera Atijasa posle Rata, potomka poznate sefardske porodice u Bihaću. U tom braku rađa se i njihov brat Branislav Atijas, koji je iz daleke Kanade došao da isprati sestruru Ljiljanu. Svo troje su od različitih očeva, ali su odrastali zaštićeni ljubavlju i brigom majke Danice i oca-pooćima Majera, koji ih nije odvajao od svog rođenog sina Branislava.

Tata Majer je Ljilju nadahnuo jevrejstvom toliko da je kasnije kod rabina Cadika Danona i formalno prešla u jevrejsku veru, kojoj je pripadala do kraja života.

Po završenom školovanju, bila je nastavnica biologije i hemije u Sarajevu, zatim u Beogradu do penzionisanja. Jevrejsku zajednicu je smatrala porodicom. Tako su se i njeni pripadnici, kada je pre tri godine teško obolela, odnosili prema njoj. Najveće zasluge za smeštanje u ustanovu u kojoj je Ljilji pružena dobra nega imali su Miroslav Grinvald i Judita Jovanović. Posebnu zahvalnost duguju brat Branislav i sestra Maja ekipi Kuhinje: Nataši, Vesni, Danijeli i Eli Rojnik, koji su Ljiljanu pre odlaska u dom za onemocale pazili kao člana porodice.

Umiranje je najusamljeniji dogadjaj u životu. Ljiljana je, ipak, imala tu prednost da su joj tu agoniju usamljenosti, pored sestre Maje, nežno i vešto razbijale njene priateljice, koje su joj postale sestre u nevolji, Simona Albahari i Lucija Pendžer.

Odlazak Ljiljane Atijas je veliki gubitak za zajednicu. Dugo ćemo je se sećati sa ljubavlju i zahvalnošću.

Zihrona livraha!

UMRLI**NOVI SAD**

Deže Rajh, preminuo je 24. januara 2017. godine u Novom Sadu, u 93. godini.

BEOGRAD

Miroslav Herzog, rođ. 1946. godine, preminuo 2. decembra 2016.

Nevena Maksimović, rođ. 1934. godina, preminula 11. decembra 2016.

DOBROVOLJNI PRILOZI, PORODIČNE VESTI, LIČNE VESTI

NOVI SAD

Za hor „Hašira“

5 000 din. – Jelena i Nevena Stankov, u znak sećanja na supru-ga i zeta Ivana Šenka

5 000 din. – porodica Vojina Šen-ka, u znak sećanja na oca i dedu Ivana Šenka

BEOGRAD

Za Hevra kadiša – Jevrejsko groblje4

500 USD – Robert Bloh, SAD

100 USD – Zoran Amar, za sana-ciju stabala

50 evra – Lucija Štern i Simona Albahari, povodom šest meseci od smrti drage prijateljice Ljilja-ne Atijas. Mnogo nam nedostaje.

5 000 din – Hanika Gašić Monti-ljo i Dejan Gašić

Za dečji vrtić

2 500 din. – Judita Jovanović

Za Sinagogu

50 evra – Jozef i Jelena Baruhović

5 000 din. – porodice Delovski i Mitrev, povodom godišnjice smrti prim. dr Dimitrija Delovskog

Za Socijalnu delatnost

3 000 din. – Johana Borić, povo-dom rođenja četvrtog praukučeta

9 000 din. – Miodrag Babić, u se-ćanje na porodicu Almozino

Za rad JOB-a

5.000 din. – porodice Delovski i Mitrev, povodom godišnjice smrti prim. dr Dimitrija Delovskog

PANČEVO

Za proslavu Hanuke

10 000 din. – Aleksandra Latin-ković

Za rad Opštine

150 evra – Olga Pužić

SJOS

Za „Jevrejski pregled“

100 CAD – Branka i Velimir Kon iz Vinipega, Kanada

50 evra – Irena Altarac Marković iz Dvorova u Republici Srpskoj, BiH

50 CND – Nada Šteković, Toron-to, Kanada

4 000 din. – NN

Za „Mi smo preživeli“

150 CAD – Branka i Velimir Kon, iz Vinipega, Kanada, u spomen na drage očeve i dedove, nekadašnje preživele logoraše Josipa Erliga i Arnolda Kona iz Osijeka i na njihovu dugogodišnju zapaženu aktivnost u SJOJ i Izvršnom od-boru SJOJ.

50 CAD – Branka Kon i porodica, za sestruru Ružicu Zokić-Erlih i tet-ku Zoricu Lacković, rođ. Erlih

Za Muzej

10 480 din. – NN

21 evro – NN

7 USD – NN

LICA I DOGAĐAJI

Filozofija i problem religiozne tolerancije

Na sastanku 13. decembra, pored **dr Danijele Grujić**, članice JONS-a, gosti su bili **dr Zorica Kuburić**, koja pre-daje sociologiju religije i **dr Milenko Perović** dugogodišnji šef Katedre za filozofiju.

„Filozofija i problem religiozne tolerancije“ je naslov dok-torske disertacije dr Danijele Grujić, koju je odbranila na fakultetu u Sarajevu. Sada je izdata kao knjiga čija je pre-zentacija bila i u Novosadskoj jevrejskoj opštini. Prof. dr Zorica Kuburić govorila je o saradnji na časopisu Religija i tolerancija. Prof. Milenko Perović govorio je o Danijeli Grujić od njenih studentskih dana na Katedri za filozofiju, o njenom magistarskom radu na Pravnom fakultetu. Njena doktorska disertacija bavi se problemom koji nije direktno tretiran u literaturi, na prostoru bivše Jugoslavije. Ona je postavila pitanje da li je primereno da se filozofija bavi re-ligijom i religioznom tolerancijom. Odgovarajući na njega

dokazala je da religija može biti dostojan predmet filozo-fije. Problem verske tolerancije ima istorijsku perspektivu. Problem verske tolerancije nastaje sa problemom evrop-ske individualnosti. Stari narodi nisu imali čvrste instituci-je, a kler je štitio dogmu. Istorija beleži niz primera do koje su mere Jevreji bili izloženi netoleranciji. Pored niz podata-ka profesor je istakao da je najveća vrednost ove knjige da se o toj temi razmišlja, ona prelazi rang akademskog.

Danijela Grujić se zahvalila prisutnima, istakla je da se ovom temom bavi duže vreme. Dala joj je lični pečat zbog svog porekla, jer u pitanju je i porodična priča i potreba da pronađe toleranciju. Učinila je pokušaj da unese socio-loška i politička istraživanja, da temi pride sveobuhvatno. Evropljani su prešli mukotrpan put dizanja svesti, ali re-ligiozna tolerancija može krenuti i retrogradnim putem. Religijska svest je promenljiva. Govorila je i o Volterovom shvatanju tolerancije. Ova tema izazvala je veliko interesovanje posebno iz ugla judaizma.

L. Lepuša

בגילוֹן זה אנו כותבים:

זיכרון השואה

אנו חייבים לזכור הקורבנות

ניקוליז': אסור לנו לאפשר לבעלי השראה לשנות את ההיסטוריה

שם חורפית, אשר "חמה" בלגדים ב-27 בינוואר הקrinaה גם בגדים כחולים של חסוני המשמר שנעמדו מול האנדרטה לקורבנות רצח עם לאחר מהנה הריכוז לשעבר במרכזה הירידים הישנים. באותו היום הגיעו חברי הקהילה היהודית של סרביה וביניהם היו כמה מהם שזוכרים את השואה משום שהוא על ערוו' שלו. לאחר מהם הגיעו נציגי מדינה, כולל יו"ר הפרלמנט מאיה גויקוביץ', שר העבודה, התעסוקה, ותיקין והרשות אלקטרוניק ולין, נציגי הקהילה רומה, שגרירים, חברי הסגל הדיפלומטי, הנספחים הצבאים, עיתונאים ...

הפקודה חזיה: " ! שימו לב" הדזהה בבוקר הקפוא וסימנה את הגעתו של נשיא טומיסלב ניקוליץ' . למרות שהזנה רקי השומרים, פעל על כולם וכולם שתקו - לפחות לזמן מה. הדמה הופרעה רק בלחיצת צלמים ששימשו המכשירים. לאחר ההמנון הלאומי, הנשיא פנה אל הקהל. הוא דיבר, בין היתר, כי לעיתים אנחנו מחליפים מדי להתמודד עם ההיסטוריה שלנו ואנחנו צריכים לפנות בעתיד, וכי הטיפים מגיעים בעיקר מalto עם עברם לא חווה באמת. لكن גם היום חלק בעלי השורה מאמין כי צייתנות היא במצב ש策יך להיות מופעל על מנת לשחרר פועלה, כמו שאומרים בגליי בונה.

- הם מנסים לגרום לנו לשנות את העבודה, תיאור אידיאולוגי של הדרך היום, מישחו הכוי הרבה. אז זה כבר לא עובד וזה לא היסטוריה, אבל קורבנות שחר שסרביה לעולם לא קיבל - הנשיא הסרבי אמר. והוא הוסיף כי הזיכרון הקולקטיבי חשוב מאוד לא רק בגלל שאנחנו הייכים זאת לאבותינו, את הקורבנות התתמיימים של שפויות ורעה, אלה בغال שווה הוא הזיכרון של ההגנה של הכהה, השכחה והnisyonot לשנות עובדות ההיסטוריות.

- פתגם עתיק אומר כי הזוכה כותב את ההיסטוריה, אבל היום מנסים לשנות הוא חזק. אסור שזה יקרה, זה יהיה הסבל של אזרחים נהרגו בפעם השנייה – אמר ניוליז'ן וצין כי אנחנו צריכים להקדיש את עצם לב שלם לשמרות שלום והנו יכולים מלחמות אין סבל מטופש לא יקרה שוב.

הנשיא הסרבי אמר כי העקב שלנו זיכרון נצחי ואמיתי, כמו כנה והסליחה שלנו שבלעדי לא הינו יכול לבנות חברויות עם אותו מדיניות ועםם שמהם באו אנשים שאיןם איזואולוגים של עיוב אוושוויך. יאסנובץ וגני התערוכה

...

ニコライツ' אמר שסרביה מאמינה שהיחסים פוטנציאליים בין עמים ואומות בעולם המודרני בונויים על הבנה הדדית ובכבוד, אינטראס משותף, ידידות, ואף פעם לא על ויתורים שיש בהם כדי לערער הקורבנות שלנו, הסבל העבר שלנו, יצור והיסטוריה שלנו. הוא הצבע על הרויד היישן, שם היה מנהן לסרבים, יהודים וצוענים, ושצריך להיות זיכרון גבורה לנצח קורבנות של אידיאולוגיה מפלצתייה. הוא ישאף להציג את מוסד ההנצחה של הקורבן, להיות בזורה מוסדית הביע כבוד הסבל ומסירות הנפש, ומוקיר את זכרו של הקורבן התרמי של סרבים, יהודים, צועניים ואנשים אחרים שמתו במהלך מלחמות העולם הראשונה ושנייה.

הנשיא הסרבי ציין שהדרך שמחזיקה את הזיכרון של החשוב מאד, כי זה לא רק יש השפעה על הקהילה שמחזיקה אותו אבל נותנת תמורה של עצמנו, אבותינו בעבר שלנו.

הוא אמר כי עתידנו הוא בשימור סרביה והתקדמויות, אשר ניתן להשיג באמצעות שיתוף פעולה עם כולם ולבנות ידידות, שלום ושותפות.

- מודע לכל ההבדלים בין מדיניות ועמים, כי לא רציתי לפגוע באף אחד, אנחנו בונים הוא בזרירות ומסורת. להיות בטוח שאתה לא לוותר – אמר ניקוליץ'. לאחר הנאום של נשיה סרביה, בוצע תכנית אמנותית קצרה כי אז הייתה אפשרות גישת הנקה Zarba.

היום הבינלאומי של השואה הוקם ב-1 בנובמבר 2005 החלטת העצרת הכלכלית של האומות המאוחדות.

Svečanost u čast knjige

Na ceremoniji održanoj 6. decembra u Biblioteci Saveza uručene su nagrade za najbolje književne radove sa jevrejskom tematikom u 2016. godini.

Početkom decembra prošle godine, u Sali Biblioteke Saveza jevrejskih opština Srbije, uručene su nagrade autorima čija su književna dela pobedila na Nagradnom konkursu SJOS koji, uz dvogodišnu „kliničku smrt“ zbog ratnih zbijanja na području bivše Jugoslavije, živi evo već 60 godina. Osim SJOS, ne male zasluge za tu, kada su u pitanju kulturna dešavanja slobodno možemo reći, dugovečnost, svakako pripadaju i Ministarstvu kulture i informisanja Republike Srbije, koje ga poslednjih nekoliko godina finansijski potpomaže.

Da se podsetimo kako je žiri u sastavu: **prof. dr Milan Ristović**, književni kritičar **Bogdan A. Popović** i književnik **Filip David** odlučio:

Prvu nagradu „Ženi Lebl“ dobio je rad „Iz poštovanja prema žrtvama...“ Titova Jugoslavija i Holokaust, autorke **Ane Marije Grunfelder**, iz Zagreba, Hrvatska, koja nije bila u mogućnosti da prisustvuje ceremoniji podele nagrada. Ipak, pročitano je njen pismo zahvalnosti. Drugu nagradu dobio je rad „Holokaust na Kosmetu – studija slučaja: Kosovska Mitrovica“, autora **Miloša Damjanovića**, iz Kosovske Mitrovice. Što se treće nagrade tiče, žiri nije mogao da se opredili kome bi ona pripala pa je mudro odlučio da je podele radovi „Selidba iz mog arondismana“, autora **Stefana Sparavala**, iz Beograda, i „Ilda Geršner“, autorke **Jelene Kajgo**, takođe iz srpske prestonice. Uz to, žiri je predložio i da se otkupi rad „Promene jezika u Jevrejskoj zajednici Kosova i Metohije nakon balkanskih ratova (1912-1913) i Prvog svetskog rata (1914-1918)“, već nagrađenog autora – Miloša Damjanovića iz Kosovske Mitrovice.

Da su i poslenici Saveza samo obični, živi ljudi, videlo se kada je dodela nagrada spontano iskliznula iz zamišljenog protokola, pa je umesto moderatora **Arona Albaharija**, koji je trebalo da kaže neku reč o Konkursu, pozdravi prisutne i najavi obraćanje predsednika SJOS **dr Rubena Fuksa**, ovaj potonji „uzurpirao je red vožnje“ i prvi uzeo reč, pozdravio goste, upoznao ih sa istorijatom Konkursa i podsetio na neka već čuvena književna imena koja su bili njegovi laureati. Okupljeni, neupućeni u „stroga“ pravila protokola, naravno, ništa nisu primetili, pa se to da je početak svečanosti bio drugačiji od zamišljenog dalo videti samo po Albaharijevom začuđenom pogledu i obrazima nešto crvenijim nego inače. Kada je, napokon, došlo njegovih pet minuta, koje je, među nama budi rečeno, pretvorio deset, pokazao je, na ovim prostorima i u sličnim prilikama, retko umeće da govoranciju začini dosetkama i humorom, a pritom ne propusti da kaže i sve što je bitno. Gosti su se oraspoložili, a atmosfera prisnija.

Članovi žirija su govorili ne samo o nagrađenim delima nego i o teškoći da se od dobrog probere najbolje jer godina je bila rodna i plodna. Ali, to već spade u lepotu njihovog poziva.

Nakon što su nagrađeni primili priznanja, zahvalili se i rekli ponešto o svojim radovima, priređen je koktel na kojem su mogli da procaskaju sa budućom čitalačkom publikom i ponešto kažu „u svoju odbranu“ jer, ne zaboravimo, Jevreji su narod knjige.

Kako od dobrog razabradi najbolje –
Popović, dr Ristović i David

„Holokaust na Kosmetu“ – Miloš Damjanović (u sredini) prima nagradu

TISKOVINA IMPRIMEE

Exp. Savez Jevrejskih opština Srbije,
11000 Beograd, Kralja Petra 71a
POB 30
SRBIJA/SERBIA

Obaveštenje Komisije Hevra kadiš JOB-a

Zahvaljujemo članovima zajednice na prilozima kojima su pomogli da se Groblje redovno održava i podsećamo na redovno izmirenje godišnje takse za grobno mesto koje iznosi 1 200 din. i čini značajan dobrinos budžetu JOB za održavanje Groblja. Takođe, molimo članove da svoje spomenike redovno održavaju kako ne bi došlo do oštećenja susednih spomenika.

Ujedno obaveštavamo da je tokom decembra 2016. Komisija Hevra kadiš dobila saglasnost od nadležnih da se poseku četiri stabla topole na ulazu Groblja koja su počela da se suše i koja bi u slučaju pada porušila spomenike u Aleji predsednika JO ili bi u slučaju pada prema ulici dovela u opasost prolaznike. U planu je da se na proleće na istom mestu posade nova stabla.

Restauracija spomenika jevrejskim žrtvama u Balkanskom i Prvom svetskom ratu 1912-1918. je završena. Obezbeđena su i sredstva da se na njima ispišu imena žrtava što će biti učinjeno do maja.

Obaveštavamo da su u toku pregovori za proširenje Jevrejskog groblja, o čijem ishodu ćemo detaljnije informisati.

*Za Komisiju,
Miroslav Grinvald*

Izdavač: Savez jevrejskih opština Srbije, Kralja Petra 71-a, POB 30, tel: 011/26 24 359, 26 21 837; **Fax:** 011/26 26 674;
e-mail: bilten@savezjos.org; Izlaženje Jevrejskog pregleda pomaže Ministarstvo vera Srbije i Ministarstvo kulture Srbije;
CIP – Katalogizacija u publikaciji; Narodna biblioteka Srbije, Beograd; ISSN 1452-130X = Bilten – Savez jevrejskih opština Srbije;
COBISS.SR-ID 81280012; **Glavni i odgovorni urednik:** Stanimir Saša Ristić; **Tehnički urednik:** Željko Hrček

Izlaženje „Jevrejskog pregleda“ omogućeno je uz saradnju i pomoć Uprave za saradnju sa crkvama i verskim zajednicama Ministarstva pravde Republike Srbije.

Svi potpisani članci odražavaju lično mišljenje autora, koje se ne podudara uvek sa mišljenjem redakcije.

Rukopisi za naredni broj se primaju do 20. u mesecu; Redakcija zadržava pravo da prilagodi priloge; Štampa: LION, Beograd